

SMJERNICE ZA TERMINOLOŠKE POLITIKE

Oblikovanje i provedba terminološke politike u jezičnim zajednicama

UNESCO, Pariz, 2005.

GUIDELINES FOR TERMINOLOGY POLICIES

Formulating and implementing terminology policy in language communities

UNESCO, Paris, 2005

Prijevod:

dr.sc.Lana Hudeček
dr.sc. Luka Vukojević

Pregled prijevoda i usporedba s izvornikom:

Ivana Canosa, prof.
Ljerka Flegar, dipl. ing.
mr.sc. Snježana Zima, dipl.ing.

Uredila:

Ljerka Flegar, dipl. ing.

Računalna priprema:

Gabrijela Jesih, graf. dizajner

Zagreb, 2009. godine

Smjernice za terminološke politike

Oblikovanje i provedba terminološke politike u jezičnim zajednicama

Priredio: Infoterm

2005.

Oznake upotrijebljene u ovoj publikaciji i prikaz građe ne uključuju izražavanje bilo kakva UNESCO-ova stajališta koje se odnosi na zakonski status bilo koje zemlje, teritorija, grada ili područja i njihovih vlasti ili koje se odnosi na razgraničivanje njihovih državnih i drugih granica.

Preporučena kataloška jedinica:

Guidelines for Terminology Policies. Formulating and implementing terminology policy in language communities / prepared by Infoterm. – Paris: UNESCO, 2005. – ix, 39 p.; 30 cm. (CI-2005/WS/4)

I Naslov

II UNESCO

Sažetak

Ove su Smjernice namijenjene donositeljima odluka na različitim položajima i razinama koji – za različite svrhe – žele oblikovati, planirati i provesti terminološku politiku prilagođenu jasnomu sustavnomu i nadziranom pristupu stvaranju, održavanju i uporabi terminologije u određenim zajednicama ili za određene zajednice.

Terminološko je planiranje iz bilo u prvi plan u različitim zemljama i na različitim razinama: nacionalnoj, regionalnoj, na razini jezične zajednice, lokalne zajednice, na institucijskoj ili organizacijskoj razini. Postoje također mnoge aktivnosti terminološkoga planiranja u različitim stručnim područjima, npr. u kemiji, biologiji, fizici, medicini i sl. Osim toga, terminološka komponenta postoji zapravo u svim normizacijskim i aktivnostima usklađivanja u industriji ili drugdje. Uz to, zakonodavstvo je uvijek prepuno terminoloških definicija, u skladu sa starom izrekom: „ne možeš urediti ono što se ne može razumjeti“, što znači: „...što nije definirano“.

Terminološka politika ili strategija, pogotovo kad se uspostavlja i provodi na nacionalnoj razini, zahtijeva da se u obzir uzmu veoma složeni

- demografski čimbenici
- kulturni, etnolingvistički i geolingvistički čimbenici te
- sociopsihološki čimbenici

koji mogu utjecati na uspjeh poduzetih mjera. Činjenica da se ti čimbenici mogu s vremenom mijenjati mora se također uzeti u obzir u svakoj etničkoj i jezičnoj zajednici koja želi primijeniti terminološko planiranje za bilo koju svrhu.

Aktivnosti terminološkoga planiranja pojavile su se u posljednjim desetljećima:

- na nacionalnim, regionalnim i lokalnim razinama
- u međuvladinim organizacijama (IGO-i)
- u međunarodnim nevladinim organizacijama (NGO-i), i
- u velikim institucijama i organizacijama (uključujući višenacionalna poduzeća).

Te su aktivnosti prisutne u:

- jezičnim zajednicama, npr. za potrebe razvijanja jezika struka (SPL-a)
- pojedinim područjima (npr. predmetnim područjima ili drugim vrstama stručnih znanja), tj. kako bi se potaknulo istraživanje i razvoj; i konačno u
- novim primjenama u e-poslovanju, mobilnoj telefoniji, e-učenju, e-zdravlju, e-znanosti, e-vladi i u mnogim drugim tzv. „e-aktivnostima“.

Na strateškoj je razini prepoznat pozitivni potencijal sustavnoga terminološkoga planiranja, i posebno terminoloških politika, kao podrška informacijskim i inovacijskim politikama te politikom promicanja znanja, obrazovnim strategijama itd. S povećanom sviješću o tome, države i jezične zajednice sve više osjećaju potrebu za određivanjem sustavnih terminoloških politika (uključujući i strategije terminološkoga planiranja) kako bi se povećala njihova konkurentnost. Taj se trend podudara sa zahtjevom da današnja ubrzana globalizacija bude praćena i ubrzanom lokalizacijom, tj. prevođenjem i prilagodbom usklađenima s kulturnim i jezičnim normama.

Popis kratica

- CSCW** – (mrežno utemeljen) računalno podržan suradnički rad
(net-based) computer supported co-operative work
- GPL** – opći jezik
general-purpose language
- HLT** – tehnologije za ljudski jezik
human language technology
- ICT** – informacijska i komunikacijska tehnologija
information and communication technology
- IGO** – međuvladina organizacija
intergovernmental organization
- LP** – jezično planiranje
language planning
- LSP** – jezik struke (vidjeti SPL)
language for special purposes (see SPL)
- MCC** – mobilno računalstvo i mobilne komunikacije
mobile computing and communication
- NGO** – nevladina organizacija
non-governmental organization
- NLP** – obrada prirodnog jezika
natural language processing
- NPO** – neprofitna organizacija
non-profit organization
- SPL** – jezik struke ili posebni jezik
special purpose language or specialized language (LSP)
- STI** – znanstveno-tehničke informacije
scientific-technical information
- TDB** – terminološka baza podataka
terminology database
- TMS** – sustav upravljanja terminologijom
terminology management system
- UN** – Ujedinjeni narodi
United Nations

Predgovor

Dosad je bilo mnogo inicijativa usmjerenih na skretanje pozornosti na važnost terminologije u razvoju. Na regionalnoj je razini izvrstan primjer **Europska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima** (*European Charter for Regional or Minority Languages*, 1992.) koja uključuje terminološke aspekte s posebnim naglaskom na vrijednosti višekulturalnosti i višejezičnosti. *Povelja* naglašava da su zaštita i poticanje manjinskih jezika posve spojivi s održavanjem statusa službenih jezika.

Oko 2000. godine UNESCO je povećao svoje aktivnosti na jačanju svijesti o važnosti uloge jezika u premošćivanju razlike u mogućnosti pristupa informacijskim tehnologijama i izgradnji društava znanja. Razlika u mogućnostima pristupa informacijskim tehnologijama gotovo se uvijek pojavljuje s nejednakošću u pristupu informacijama i znanju, koja je povezana s nejednakošću u jezičnome pristupu. Neodgovarajuće nazivlje ključni je čimbenik u nejednakosti jezičnoga pristupa i rezultira „funkcionalnom nepismenošću“ u kontekstu pristupa informacijama i uporabe računala. UNESCO-ov međupodručni i višedisciplinarni program **Inicijativa B@bel** prepoznao je važnost višejezičnosti i višekulturalnosti u doba interneta, a ta je važnost naglašena i u **Univerzalnoj deklaraciji o kulturnoj raznovrsnosti** (2001.).

UNESCO je također promicao akcije za postizanje svjetskoga pristupa elektroničkim sadržajima (e-sadržajima) na svim jezicima, poboljšao jezične sposobnosti korisnika te stvorio i razvio alate za višejezični pristup internetu. Ta je namjera pojačana **Preporukama o promicanju i uporabi višejezičnoga i univerzalnoga pristupa virtualnome prostoru** (*Recommendation on the promotion and use of multilingualism and universal access to Cyberspace*), prihvaćena na UNESCO-ovoj Općoj konferenciji u Parizu u listopadu 2003. godine. U raspravama koje su prethodile prihvaćanju te *Preporuke* koja uspostavlja norme, naglašeno je da jezik jest i ostaje osnovno sredstvo međuljudske komunikacije. Ta *Preporuka* obuhvaća i terminološke aspekte povezane s razvojem i promicanjem višejezičnog sadržaja te komunikacije, informacija i znanja specifičnih za određeno područje.

U procesu koji je pokrenuo *Svjetski samit o informacijskome društvu* (*World Summit on the Information Society*), UNESCO je ustrajno isticao jezik, u određenim višejezičnim aspektima, kao ključni element kulturne raznovrsnosti i univerzalni pristup informacijama i znanju. Povezano s tim, terminološki je razvoj u obrazovanju, znanosti i kulturi ključ razvoja društva znanja.

Procjene broja jezika koji danas postoje variraju, ali prosječna se brojka kreće između 6 000 i 7 000 (ne računajući velik broj dijalekata i lokalnih inačica). Empirijski dokazi pokazuju da postoji razmjer između mogućnosti pojedinca da upotrebljava svoj materinski jezik u punome opsegu kulturnih, znanstvenih i trgovačkih područja i socioekonomske dobrobiti njegove jezične zajednice. **Ljudi čiji materinski jezik nije (ili nije dostatno) razvijen s gledišta terminologije i jezika struke (SPL) ili kojima je uskraćena uporaba njihova materinskog jezika u obrazovanju i usavršavanju, za pristup informacijama ili u međudjelovanjima na njihovim radnim mjestima, često su u nepovoljnome položaju.**

Osobito manje jezične zajednice (uključujući jezične manjine svih vrsta) moraju uložiti više napora nego veće jezične zajednice koje ih okružuju kako bi se spriječila marginalizacija s obzirom na znanstveno-tehnički i ekonomsko-industrijski razvoj – čimbenik koji konačno može dovesti do socioekonomskoga nazadovanja. **U većini slučajeva ograničenje uporabe jezika na folklor ili na obiteljsko okružje znači da takav jezik neće biti prikladan za profesionalnu komunikaciju. Slično tomu, jezik koji zaostaje u svojoj terminologiji za određeno predmetno područje riskira gubitak sposobnosti da u tom području u budućnosti omogući komunikaciju.** Stoga postoji potreba za (stalnim) jezičnim planiranjem u mnogim – ili čak svim jezičnim zajednicama i za konkretnom zakonskom, financijskom i administrativnom akcijom kako bi se ojačali ti napori. Provedba terminološke politike u ugroženim jezičnim zajednicama jedna je od takvih akcija.

Cilj je ovih Smjernica pružanje metodološke pomoći za oblikovanje i provedbu terminološke politike utemeljene na konsolidiranim nastojanjima jezičnoga planiranja. One su oblikovane s ciljem da budu korisne svim zemljama i jezičnim zajednicama, od zemalja u razvoju i jezičnih zajednica s manje razvijenom terminologijom do razvijenih zemalja i jezičnih zajednica koje imaju visoko razvijenu terminologiju, široke terminološke aktivnosti i postojeća tržišta za terminološke proizvode i usluge.

U zemljama ili područjima u kojima supostoje ili djeluju dvije jezične zajednice, ili više njih, terminološka politika treba odražavati tu situaciju. Terminologija poput jezika u cjelini može uključivati proturječna pitanja, posebno ako je ugroženo nekoliko jezičnih zajednica. U vezi s tim, važne smjernice mogu dati *Opća deklaracija o ljudskim pravima* (1948.), *Međunarodna konvencija o građanskim i političkim pravima* (1966.), *Međunarodna konvencija o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima* (1966.) i *Deklaracija o pravima osoba koje pripadaju nacionalnim, etničkim, vjerskim i jezičnim manjinama* (Rezolucija 47/135 od 18. prosinca 1992.) Ujedinjenih naroda (UN).

S obzirom na izneseno i na činjenicu da je terminologija nužna u kontekstu informacijske pismenosti, uključujući i funkcionalnu pismenost, medijsku pismenost, digitalnu pismenost itd., UNESCO je ugovorio s Infotermom da okupi skupinu stručnjaka radi pripreme ovih **Smjernica za terminološke politike**, koje daju sustavni okvir za donositelje odluka i tvorce politika kao podršku dugotrajnomu i održivomu razvoju njihovih zemalja ili jezičnih zajednica. Suradnici koji su pripremili ovu publikaciju različitoga su kulturnog i društvenog okružja i posjeduju različito iskustvo povezano s oblikovanjem, planiranjem i provedbom terminološke politike, čija je bit sažeta u ovim Smjernicama.

Suradnici

Alberts, Mariëtta (PanSALB/ South Africa)

Antia, Basse (University of Maiduguri/ Nigeria)

Auksoriute, Albina (Lithuania)

Budin, Gerhard (University of Vienna/ Austria)

Chan, Nelida (Canada)

Drame, Anja (Infoterm/ Germany)

Galinski, Christian (Infoterm/ Austria)

Guo, Chuanjie (China)

Hector, Paul (UNESCO)

Hong, Gwi-Hyeon (Korea)

Papaev, Sergey (VNIKI/ Russia)

Plested Alvarez, Maria Cecilia (ICONTEC & Universidad de Antioquia/ Colombia)

Pusztay, Janos (Hungary)

Rytsar, Bohdan (Ukraine)

Wright, Sue Ellen (Kent State University, Institute for Applied Linguistics/USA)

Sadržaj

Sažetak	ii
Popis kratica	iii
Predgovor	iv
Suradnici	vi
0 Jezici pod utjecajem globalizacije	1
1 Temeljni pojmovi	3
2 Jezično i terminološko planiranje.....	4
2.1 Jezično planiranje.....	4
2.2 Terminološko planiranje	6
3 Oblikovanje i provedba terminološke politike.....	11
3.1 Oblikovanje terminološke politike.....	11
3.2 Provedba terminološke politike	11
3.3 Izgradnja ljudskih kapaciteta	12
3.4 Uloga nacionalnih terminoloških institucija	13
3.5 Privatne inicijative.....	14
4 Priprema, oblikovanje i provedba terminoloških politika	17
4.1 I. FAZA – Priprema za terminološku politiku.....	17
4.2 II. FAZA – Oblikovanje terminološke politike	20
4.3 III. FAZA – Provedba terminološke politike.....	23
4.4 IV. FAZA – Podržavanje terminološke infrastrukture.....	24
Sažetak	25
Dodatak: Nazivi upotrijebljeni u ovim Smjernicama	27
Upućivanje na druge publikacije (izbor)	29

0 Jezici pod utjecajem globalizacije

Jezik je glavno sredstvo ljudske komunikacije. Ljudski jezik također ima iznimno važnu ulogu u komunikaciji između čovjeka i stroja i postaje sve važniji u komunikaciji između stroja i stroja. Jezik, onakav kakvim je postao u posljednjemu tisućljeću ljudskog razvoja, visoko je složen fenomen. On je, suprotno uobičajenom shvaćanju, više od instrumenta za prijenos informacija. U svojim je kulturnim dimenzijama jezik tijesno povezan s identitetom zajednica i pojedinaca. Stoga se i ne treba čuditi da ljudi s vremena na vrijeme postaju osjetljivi prema jezičnim pitanjima.

Jezikoslovlje razlikuje opći jezik (GLP – ili svakodnevni jezik) i posebni jezik (SPL – ili jezik struke). Ovaj se dokument, iako ne zanemaruje kulturne i osjećajne dimenzije, usredotočuje na SPL kao glavno sredstvo:

- komunikacije u određenom području (tj. komunikacije povezane s predmetnim područjem ili profesionalnom komunikacijom)
- prikaza posebnog znanja (tj. znanja povezana s predmetnim područjem ili područjem) i
- pristupa posebnim informacijama (tj. informacijama povezanim s predmetnim područjem ili područjem).

U tome kontekstu govorimo o „posebnim jezicima“ (SPL-ovima) različitih područnih zajednica koji su uključeni u predmetno područje ili drugu vrstu stručnih znanja. Članovi tih zajednica općenito se slažu s jezičnim pravilima svoje zajednice, koja se ne podudaraju nužno i potpuno s pravilima općeg jezika. Budući da je suvremeno društvo pod snažnim utjecajem znanstveno-tehničkog razvoja, SPL-i imaju sve veći utjecaj na razvoj određenoga GPL-a.

S obzirom na to da su znanost i tehnologija osnove ekonomskog i društvenog razvoja, međudjelovanje jezika i ekonomskih aktivnosti općenito je posve očito. U sve se većoj mjeri prepoznaje da „relativna snaga“ jezika teži tomu da odražava, nakon određenog vremena, ekonomske mogućnosti jezične zajednice. Stoga je SPL danas sve češće zastupljen u raspravama o jezičnome planiranju i provedbama programa i politika jezičnoga planiranja. Međutim, s obzirom na iznimnu složenost jezičnoga planiranja koje obuhvaća i GPL i SPL, moguće je i preporučljivo razdvajanje tih dvaju aspekata. Odluka o tome čini mogućim bolju organizaciju primjene programa i praćenje provedbe. Nacionalni programi jezičnog razvoja tada bi se usredotočili na razvoj GPL-a i surađivali s nacionalnim programima terminološkog razvoja s obzirom na sustavni razvoj SPL-a (uglavnom s pomoću terminološkoga planiranja).

U ovoj fazi razmatranja mora se prihvatiti da je terminologija neupitno najvažniji sastavni element SPL-a. Terminologija ima ključnu ulogu gdje god i kad god se informacija i znanje specifični za određeno područje:

- proizvode (npr. u istraživanju i razvoju)
- upotrebljavaju (npr. u specijaliziranim tekstovima)
- zapisuju i obrađuju (npr. u bazama podataka)
- prenose (vježbanjem i učenjem)
- primjenjuju (npr. u prijenosu tehnologije i znanja) ili
- prevode i tumače.

Posljedica je toga da terminološko planiranje treba danas razumjeti u mnogo široj perspektivi inovacija i informacija, znanja, pa čak strategija e-sadržaja. Jezična zajednica čiji jezik nije razvio znanstvena i tehnička nazivlja prisiljen je upotrebljavati drugi, strani jezik za komunikaciju u određenom području. S obzirom na to da je danas komunikacija općenito izrazito potpomognuta informacijskim i komunikacijskim tehnologijama (ICT-ima), manjkavost nazivlja neizravno, ali neizbježno uspostavlja razlike u mogućnosti pristupa informacijskim tehnologijama koje se mogu očitovati na različite načine.

Razvoj društava znanja ubrzan je razvojem ICT-ova, posebno međusobnim približavanjem telekomunikacijske i računalne tehnologije s težnjom da se spoje mobilno računalstvo i komunikacija (MCC). Kako ICT-ovi postaju sve prodorniji, postoji naglašena potreba za učinkovitim i djelotvornim metodama njihove uporabe. Troškovi za ICT strojnu opremu i programsku podršku postupno se smanjuju, dok troškovi za stvaranje i uporabu „sadržaja“ postupno rastu. Potonji su najčešće „skriveni troškovi“ koji se ne odnose samo na pojedinačne institucije i organizacije, nego i na jezične zajednice. U tome slučaju terminologije imaju ključnu ulogu: terminološki podaci neizostavan su dio informacije i znanja specifičnih za određeno područje (obuhvaćajući općenito velik dio sadržaja). Posljedica je toga da terminološko planiranje u kombinaciji sa sustavnim razvojem povezanih tehnologija za ljudski jezik (HLT-a) mogu eksponencijalno učinkovitije vratiti strateške potencijale.

Relativna razina razvoja zemlje može se mjeriti prosječnom sposobnošću njezinih građana da upotrebljavaju informacije za dobiti prijenosa znanja i izgradnje kapaciteta. S obzirom na to da terminološki podaci tvore jezgri element svake informacije i prezentacije znanja specifičnih za određeno područje, dostupnost i dohvatljivost tih podataka kritični je socioekonomski čimbenik. Ove Smjernice uzimaju u obzir iskustvo dobiveno u mnogim jezičnim zajednicama i zemljama s aktivnostima jezičnoga i terminološkoga planiranja. Smjernice na određenome stupnju jezičnoga planiranja preporučuju prijelaz prema sustavno zamišljenoj i provedenoj terminološkoj politici povezanoj s komunikacijom u određenom predmetnom području.

1 Temeljni pojmovi

U ovome se dokumentu **komunikacija** ograničuje na značenje međuljudske komunikacije koja uključuje komunikaciju u govorenome i pisanome obliku te neverbalnu komunikaciju. **Komunikacija u određenom predmetnom području** upotrebljava se za specijaliziranu, tj. znanstveno-tehničku ili profesionalnu komunikaciju u području, koje u pragmatičkome smislu uključuje znanstveno-tehnička predmetna područja te ostala stručna područja. **Tehnička komunikacija** ovdje se ne upotrebljava u smislu komunikacijske tehnologije, nego u smislu tehničkoga pisma ili tehničke dokumentacije, tj. pripreme pisanih dokumenata pisanih jezikom za posebne svrhe ili koji u velikoj mjeri sadržavaju tekst pisan takvim jezikom. **Terminološko planiranje** razvija jezik u velikoj mjeri u skladu s potrebama i zahtjevima komunikacije u određenom području.

Posebni jezik (SPL ili jezik struke) označuje jezik koji se upotrebljava u strukovnim zajednicama s većim ili manjim udjelom nazivlja i jezičnim pravilima specifičnim za određeno područje. SPL u različitim stupnjevima odstupa od **općeg jezika** (GPL-a ili svakodnevnog jezika) koji označuje jezik koji se široko upotrebljava za svakodnevne potrebe u svakoj jezičnoj zajednici. Mogu postojati sve vrste varijacija (npr. dijalekti) čija pravila odstupaju od tzv. **jezične norme**. Potonje uključuje skup jezičnih pravila, koji čini jezični standard jezične zajednice. GPL-ovi su jezici pojedinih jezičnih zajednica, dok su SPL-ovi posebni jezici koji se upotrebljavaju u zajednicama stručnjaka određenog područja kao dijelu jezične zajednice.

Tehnologija se također sve više primjenjuje na jezik: **jezično inženjerstvo** postalo je predmetnim područjem koje se uklapa u **obradu prirodnog jezika** (NLP). Tehnologije izvedene iz jezičnog inženjerstva zovu se **tehnologije za ljudski jezik** (HTL-i) i primjenjuju jezično znanje na razvoj računalnih sustava koji mogu prepoznati, razumjeti, tumačiti i proizvoditi ljudski jezik u svim oblicima; drugim riječima, na razvoj primjena koje čine mogućim da ljudska bića međusobno djeluju izravno s računalima.

Terminološka znanost predmetno je područje koje istražuje ustrojstvo, oblikovanje, razvoj, uporabu i upravljanje **nazivljem** u različitim predmetnim područjima i koje priprema metodološke temelje za mnoge primjene. **Terminološki alati**, uglavnom za terminologiju primjenjiva programska podrška, upotrebljavaju se za rukovanje terminološkim podacima na različite načine i za različite svrhe. **Terminološki upravljački sustavi** (TMS-ovi) npr. oblikovani su kao alati za zapisivanje, spremanje, obradu i proizvodnju terminoloških podataka u skladu s priznatim stručnim načelima. Nacionalna **terminološka baza podataka** (TDB) može sadržavati jednojezične ili višejezične terminološke podatke i može se uspostaviti na razini države, jezične zajednice ili na lokalnoj razini, ovisno o potrebama određene zajednice. U terminološkome planiranju i posebno u okvirima nacionalne terminološke politike, nacionalna terminološka baza podataka često se upotrebljava kao jedan od najvažnijih alata za provedbu te politike. Stvaranje središnjih TDB-ova također je učinkovita strategija za tvrtke i druge organizacije ili institucije, iako se održavanje velikih TDB-ova sve više zamjenjuje mrežama distribuiranih i združenih terminoloških baza podataka.

Terminološke aktivnosti mogu rezultirati mnoštvom **terminoloških proizvoda**, kao što su terminološke norme, strukovni rječnici, glosari, terminološke baze podataka itd. Terminološki proizvodi i **terminološke usluge**, kao što su terminološko savjetovanje i usluge izobrazbe, terminološke informacije i dokumentacija, podugovaranje terminoloških zadataka, informacijski servisi itd., obično se upotrebljavaju kao alati za provedbu nacionalne terminološke politike. U jezičnim zajednicama s visokorazvijenim terminološkim aktivnostima, terminološki proizvodi i usluge služe **terminološkomu tržištu** koje čine korisnici terminoloških proizvoda i usluga te njihovi stvaratelji.

Nacionalna terminološka politika javna je strategija formulirana na razini političkog odlučivanja u zemljama ili u više ili manje autonomnim jezičnim zajednicama (u zemlji ili regiji koja se proteže preko granica dviju ili više zemalja) s ciljem razvijanja ili uređivanja nazivlja koje nastaje ili već postoji za određene svrhe. Iskustvo pokazuje da različite skupine korisnika za različite svrhe trebaju terminološke podatke različitih stupnjeva složenosti i pojedinosti. Stoga je vrlo ekonomično pripremiti višenamjenske terminološke podatke za različite korisnike i primjene. Slično tomu preporučljivo je uspostaviti nacionalnu terminološku politiku kao višejezičnu i nerestriktivnu. To se također primjenjuje na terminološke politike ili strategije u privatnome sektoru, kao što su tvrtke, NGO-ovi, strukovne udruge itd.

2 Jezično i terminološko planiranje

Ovo poglavlje uspoređuje jezično i terminološko planiranje kao aktivnosti koje se danas međusobno dopunjuju. Obje aktivnosti odražavaju mnoge kriterije, uključujući politički kontekst i povijesni razvoj jezične uporabe, socioekonomsku situaciju, geolingvističke aspekte, demografske, kulturne i psihološke čimbenike, koji su važni u analizi društveno zainteresiranih strana (uključujući institucije) i njihovih međusobnih veza.

2.1 Jezično planiranje

S obzirom na to da je u središtu ovih Smjernica terminološko planiranje, ovdje se donosi samo kratak uvod u teoriju jezičnoga planiranja (LP-a). Poseban se naglasak stavlja na prikazivanje položaja terminologije u okviru jezika i komunikacije. Šira pitanja jezičnoga planiranja obrađena su u nekoliko UNESCO-ovih dokumenta.

2.1.1 Pregled teorije jezičnoga planiranja

Može se postaviti pitanje o potrebi, ili čak mogućnosti, jezičnoga planiranja. Gadelii (1999.) ovako opravdava jezično planiranje:

„Društvo se razvija i jezik se mora prilagoditi stvarnosti. Donose se političke odluke i to može značiti da se stvaraju nove zajednice kojima mogu nedostajati zajednička komunikacijska sredstva. U takvim je slučajevima jezično planiranje poželjno i zapravo nužno.“

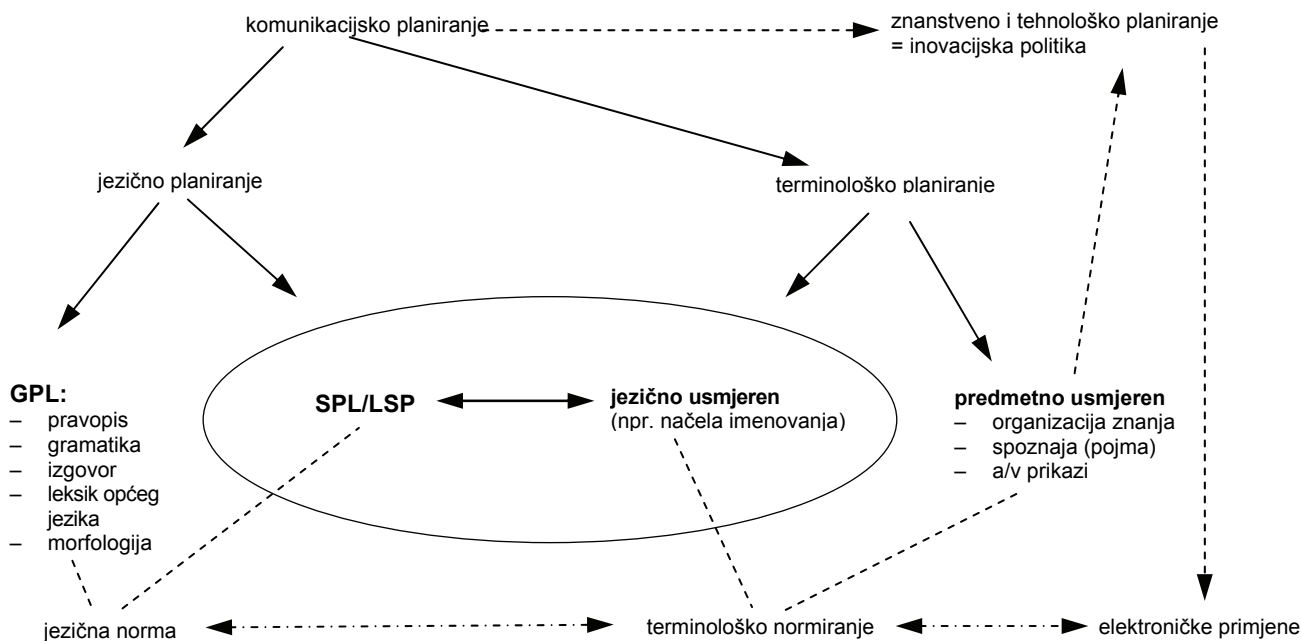
Povijest znanosti pruža dokaze za mnoge primjere više ili manje uspješne intervencije u prirodni razvoj jezika. Tako dugo dok ta intervencija uzima u obzir postojanje prirodnog jezika, govorimo o „jezičnome planiranju“. Ono što danas zovemo LP-om u prošlosti se uglavnom nazivalo glotopolitikom, jezičnim inženjerstvom, jezičnim uređivanjem ili jezičnim razvojem. Nakon što je usporedio 12 definicija, Cooper je (1989.) ponudio vlastitu definiciju:

„Jezično se planiranje odnosi na usmjerene napore da se utječe na ponašanje drugih s obzirom na stjecanje, ustrojstvo ili funkcionalnu distribuciju njihovih jezičnih kodova.“

Sam Cooper kaže da je namjerno odabrao veoma široku definiciju kako bi izbjegao ograničenja s obzirom na vladine aktivnosti, posebne ciljane skupine ili bilo koju posebnu metodologiju.

Jezično planiranje danas uključuje mnogo više od jednostavnog stvaranja riječi i naziva i razmišljanja o pravopisnim reformama. Ono razumijeva ekološki pristup jeziku kao presudnom elementu u ljudskim društvima te uključuje višestruke sociolingvističke čimbenike. Jezično planiranje obuhvaća mješavinu metoda i pristupa, uključujući terminologiju i leksikografiju, upravljanje terminologijom, prevođenje i upravljanje prevođenjem te, sve više, i korpusno utemeljene pristupe (izlučivanje naziva, analizu korpusa za otkrivanje novotvorenica stvorenih u diskursnim zajednicama itd.). I tu je u porastu uporaba tehnologija za ljudski jezik (HTL-a).

Naziv **komunikacijsko planiranje** trebao bi obuhvatiti ukupno jezično planiranje i sve druge aktivnosti planiranja povezane s međuljudskom komunikacijom, bez obzira na to je li takva aktivnost strogo jezično usmjerena ili je šira, organizacijska, tehnička ili infrastrukturna. Slika 1 prikazuje komunikacijsko planiranje kao nadređeni pojam za jezično planiranje i terminološko planiranje.

Slika 1 – Pregled nekih pojmova komunikacijskoga planiranja

Slika 1 daje i pregled odnosa među tim pojmovima. Popis ispod GPL-a prikazuje elemente koji su dijelom klasične definicije korpusnoga planiranja. Korpusno planiranje uključuje aktivnosti kao što su oblikovanje i reforma pravopisa (uključujući normiranje izgovora), odabir pisma, određivanje izgovora riječi, širenje rječnika i nazivlja, promjene u gramatičkome sustavu, dijalektno ujednačivanje, proizvodnja čitanka i priručnika kako bi se promicala pismenost, razvoj rječnika, gramatika i jednostavnih glosara za SPL, stvaranje dobre literature i podrške kreativnim umjetnostima te stvaranje institucija za bavljenje jezičnim pitanjima. Ali jezično planiranje također uključuje i aspekte statusnoga planiranja, tj. dodjeljivanje jezika različitim društvenim oblastima (poslovanju, obrazovanju, sudovima, administraciji, medijima itd.).

2.1.2 Potreba za jezičnim planiranjem

Potreba za jezičnim planiranjem i politikom jezičnoga planiranja može biti uvjetovana različitim razlozima:

- **Višejezičnost:** samo nekoliko zemalja, poput Islanda, može tvrditi da je u osnovi jednojezično, dok je višejezičnost pravilo za većinu zemalja širom svijeta. Kako bi se učinkovito poštivala ljudska prava, čak i službeno jednojezične zemlje moraju se prilagoditi i uzeti u obzir i ostale jezične skupine koje u državnim granicama imaju manjinski status. Mnoge zemlje koje odluče proglasiti jedan ili više jezika službenim sredstvom komunikacije provode sustavno jezično planiranje. Međutim, u ustavima se često ne spominje izričkom koje jezike priznaju. Uz službeno priznate jezike drugi se jezici mogu upotrebljavati u obrazovanju ili drugim područjima ovisno o lokalnim potrebama.
- **Obrazovanje:** prednosti početnog obrazovanja na materinskome jeziku koje je potvrdio UNESCO pedesetih godina prošlog stoljeća još su uvijek uskraćene milijunima djece širom svijeta jer se u ranome školovanju upotrebljavaju strani jezici. Često je posljedica neuporabe materinskoga jezika kao medija poučavanja prekidanje školovanja i nepismenost.

- Komunikacijske tehnologije: u sve se većoj mjeri, kao što je prije spomenuto, pojavljuje potreba za premošćivanjem razlike u mogućnosti pristupa informacijskim tehnologijama između razvijenih zemalja i zemalja u razvoju. Jezično planiranje uključuje odluku o uporabi jezika u elektroničkim medijima i razvoj jezika za takvu uporabu, npr. uporabom tehnologija za ljudski jezik (HTL-a).

Uz te je čimbenike jezik (osobito u višejezičnome društvu) poput prirodnih izvora i stoga presudan za dobrobit nacionalnoga gospodarstva i blagostanje naroda. Zato jezik treba uzimati kao sastavni element u socijalnome, gospodarskome i kulturnome razvojnom planu koje zemlje. Poput ostalih izvora jezik također ima – ako se s njime propisno postupa – stvaralačku snagu.

2.1.3 Ciljevi jezičnoga planiranja

Neki od najvažnijih ciljeva jezičnoga planiranja su:

- smanjivanje visokoga postotka djece koja prekidaju školovanje u višejezičnim okolinama i poboljšavanje pristupa formalnomu obrazovanju omogućavanjem učenja materinskoga jezika te obrazovanja na materinskome jeziku, posebno na predškolskoj i osnovnoškolskoj razini
- stvaranje optimalne obrazovne okoline osiguravanjem da se matematika i prirodne znanosti uče na jeziku koji učenik razumije
- poboljšavanje stručne osposobljenosti službenika, zaposlenika, znanstvenika, istraživača, učitelja, pa čak i radnika jer to doprinosi ulaganju u gospodarsku snagu nacije
- jačanje kulturne različitosti i individualnosti u zemlji podržavanjem umjetnosti na različitim jezicima
- sprečavanje etničkoga i političkoga nezadovoljstva u dijelu naroda stvaranjem okruženja utemeljena na jezičnoj jednakosti, tj. jednakome postupanju prema jezicima u zemlji, posebno u službenim područjima kao što su zakonodavstvo, pravo, javna uprava i obrazovanje, uzimajući pritom u obzir različite razvojne stupnjeve supostojećih jezika
- osiguranje demokracije omogućivanjem ljudima da budu obaviješteni i da donose svoje vlastite političke odluke
- premošćivanje razlike u mogućnostima pristupa informacijskim tehnologijama razvojem jezika za uporabu u elektroničkim medijima a time i poticanje razvoja HLT-ova, strojnoga prevođenja itd.
- opskrbljivanje članova jezične zajednice leksikonima, priručnicima, djelima kreativne umjetnosti, školskim knjigama, novinama itd. na njihovu prvome jeziku.

2.2 Terminološko planiranje

Nasuprot jezičnome planiranju koje može započeti na razini jezičnoga planiranja na kojoj ne postoji pisani jezik i na kojoj još ne postoje suvremene jezične norme, terminološko planiranje oslanja se na postojanje jezičnih norma i određene gramatičke i pravopisne stabilnosti u pisanome jeziku. Na tome temelju terminološko planiranje svjesno i sustavno razvija posebni jezik u skladu s potrebama i zahtjevima komunikacije u određenome području u kojoj se neizmjeran broj novih tehničkih naziva svakodnevno stvara u stotinama jezika širom svijeta. Ti nazivi tvore nazivlja koja sadržavaju skupove naziva s njihovim posebnim značenjima (pojmovima) koja se upotrebljavaju u SPL-ovima određenih predmetnih područja. S jedne je strane terminološki razvoj prirodni neizbježan fenomen, ali s druge strane može biti ciljana inicijativa kao dio jezičnoga razvoja i istodobno alat za ostvarivanje socioekonomskih transformacijskih politika.

Kao pomoć u razumijevanju o čemu je u terminologiji riječ, proučite sljedeće rječničko objašnjenje klorofluorouglijka (CFC-ova) razmotreno u suvremenoj knjizi o jezičnome planiranju (ANTIA 2000):

„CFC-ovi su nezapaljivi, neotrovni i nereaktivni sintetički spojevi koji se od tridesetih godina prošlog stoljeća upotrebljavaju kao radni fluidi u hladnjacima i propelanti u aerosolnim sprejevima. Sada su se pokazali štetnima za Zemljin ozonski omotač kao i glavnim doprinositeljima učinka staklenika [...]. CFC molekule koje se ispuštaju u okoliš razgrađuju se Sunčevim ultraljubičastim zračenjem u gornjim slojevima atmosfere, stvarajući klor koji reagira u dodiru s ozonom.“

Pretpostavimo da je dani navod spoj dviju izvedenih tekstnih varijanata: prva je načinjena samo od GPL tekstnih elemenata (riječi) otisnutih crno (kao što se može vidjeti u gornjemu primjeru), a druga je načinjena samo od SPL tekstnih elemenata (naziva) koji su otisnuti sivo. Dok crni tekstni elementi uzeti sami za sebe neće ni za koga imati smisla, sivi će tekstni elementi (s pomoću semantičkih veza povezanih s nekom vrstom intuitivne engleske gramatike) imati smisla za većinu ljudi koji se bave kemijom okoliša. Objašnjenje tog fenomena u funkciji je naziva: oni kodiraju sadržaj znanja specifičnog za određeno područje. GPL elementi u navodu jednostavno služe kao gramatički i sintaktički mortar koji poput cementa povezuje važne građevne blokove u suvislu, povezanu cjelinu.

Osim što su u središtu procesa razumijevanja, nazivi (i pojmovi na koje se odnose) također su neizostavni za mnoge namjene (dokazane u gornjemu navodu) kao što je:

- Prevođenje: što je klorofluorouglik u vašemu jeziku?
- Pronalaženje informacija: kako možemo tragati za sličnim informacijskim jedinicama, npr. za sličnim tekstovima na internetu uporabom pretraživača?
- Dokumentacija: kako se dokumenti mogu složiti u uredsku arhivu na takav način da se mogu pronaći i ponovno upotrijebiti nakon više godina?
- Komunikacija: kako ja mogu, u svojem svojstvu učenika, učitelja, stručnjaka za okoliš itd. do zakonodavca ili građanina, primiti ili odašiljati informacije i znanja iz gornjega teksta?
- Obrazovanje: kako se visokoprofesionalnim predmetima mogu poučavati učenici, studenti, pripravnici, stručnjaci itd.?

Stoga se terminološko planiranje može prilagoditi za mnoge primjene i provesti u kontekstima u kojima se također provode ili zahtijevaju drugi oblici terminoloških aktivnosti. U skladu s tim, potreba za sustavnim pristupom i koordinacijom ne može se preuveličati.

2.2.1 Metode oblikovanja naziva u terminološkome planiranju

Nazivi se mogu sastojati od jedne riječi ili od složenih skupina (višerječni nazivi) s posebnim morfosintaktičkim i morfosemantičkim obilježjima koja u vrijeme nastajanja naziva mogu biti nepoznata u općemu jeziku, ali su svojstvena određenim područjima. Nadalje, moramo razlikovati različite vrste oznaka, ne samo nazive (da ne spominjemo elemente naziva). Usto uvijek je teško razlikovati riječi od naziva, nazive od nenaziva ili imena od naziva. Oblikovanje naziva ovisi o funkcionalnoj ulozi oznaka u komunikaciji u određenom području. U analizi korpusa izlučivanje naziva i prepoznavanje naziva složeni su procesi. Unatoč intenzivnim istraživanjima, dosad nisu razvijeni posve pouzdani teoretski modeli i odgovarajući algoritmi. Ipak, postoje HTL metode i alati koji daju zadovoljavajuće rezultate za prepoznavanje naziva i izlučivanje iz korpusa, pristupi koje treba upotrebljavati gdje god je to prikladno (sa sviješću o njihovoj ograničenosti).

Međudjelovanje između jezika specifičnog za određeno područje i općeg jezika veoma je dinamično. Postoji stalan protok leksičkog materijala u oba smjera.

- Determinologizacija: specijalizirani se nazivi prihvaćaju u opći jezik kao široko prihvaćene riječi
- Terminologizacija: obične riječi postaju nazivima ili dijelovima naziva
- Trenutačna načela oblikovanja naziva: sljedeća semiotička načela u osnovi su primjenjiva na „sve“ jezike. Ta se načela usredotočuju na sustavnu prirodu nazivlja s njihovim inherentnim pojmovnim mrežama, uključujući kognitivnu dimenziju, aspekte prikazivanja znanja itd.):
 - transparentnost (nasuprot netransparentnosti)
 - povezanost
 - prikladnost
 - sažetost (jezična ekonomija)
 - izvodivost
 - jezična točnost
 - prednost domaćemu jeziku (osim u područjima ili jezicima u kojima postoje druge tradicije, npr. uporaba latinskih ili grčkih oblika u nekim disciplinama).
- Metode oblikovanja naziva:
 - stvaranje novih oblika
 - izvođenje
 - slaganje
 - pokraćeni oblici
 - uporaba postojećih oblika:
 - preobrazba (promjena vrste riječi, katkad zvana rekategorizacija)
 - terminologizacija (pridavanje novih, često analognih ili metaforičkih značenja postojećim nazivima u više ili manje povezanim područjima ili GPL riječima)
 - semantički prijenos u posebnome jeziku
 - prekodisciplinarno posuđivanje (metafore)
 - prekojezično posuđivanje
 - izravna posuđenica
 - prevedenica.

Primjenjivost gore spomenutih metoda mora se procijeniti za svaki jezik. Semiotička načela služe kao smjernice u primjeni načela oblikovanja naziva. Neka su načela proturječna drugima, što za posljedicu ima bitne ustupke u svakome pojedinačnom slučaju (npr. jasnoća nasuprot sažetosti naziva). Te i više pojedinosti mogu se naći u normi ISO 704 i drugim važnim međunarodnim normama (vidjeti Upućivanje na norme).

Trenutačni problemi i izazovi u oblikovanju naziva također uključuju razilaženja s obzirom na opće lingvističke modele u morfologiji, različitost i nepovezanost pravila u različitim područjima (posebno u prirodnim znanostima s posebnim nomenklaturama), nepostojanje pojedinosti u opisu mnogih jezika i potreba za potpunom kodifikacijom tih jezika (npr. jezičnim planiranjem) kako bi se uspostavila pouzdana pravila za terminološki razvoj, osobito što se tiče pravopisa, izgovora i gramatike. Za HLT primjene postoji potreba za automatiziranim modelima stvaranja naziva u jezicima koji se obrađuju.

2.2.2 Opisni i propisni terminološki rad

Novi se nazivi redovito uvode u jezik ili da popune prazninu koja je stvorena uvođenjem novoga pojma ili da zamijene postojeći, manje učinkovit naziv. Postoje dva pristupa koja se bave razvojem nazivlja: opisni i propisni terminološki rad. Dok opisni terminološki rad samo promatra i analizira pojavljivanje naziva, propisni terminološki rad uključuje dogovor korisnika da prihvate naziv za opću i ponovnu uporabu u danim okolnostima. Potonje uključuje terminološko ujednačavanje, normiranje i usklađivanje. Motivacija za normiranje nazivlja može biti u brojnim trgovinskim razlozima ili može biti rezultat sigurnosnih razmatranja.

Terminološko normiranje gotovo uvijek uključuje izbor između konkurentnih naziva. Na izbor može utjecati nekoliko čimbenika, npr. gospodarstveni razlozi (naziv može biti izabran jer je jednostavniji nego drugi nazivi), jasnoća (s nazivom mogu biti povezane uznemiravajuće ili političke konotacije).

Terminološko normiranje obuhvaća dva različita aspekta koja odražavaju dvije različite infrastrukture. Normiranje terminoloških načela i metoda odvija se u okviru horizontalnih infrastrukture na taj način da presijeca sva područja. Za razliku od toga, normiranje nazivlja različitih područja (tj. terminološki rad koji se danas u prvome redu odvija u tehničkim odborima) odražava vertikalne infrastrukture. Ne treba reći da bi se normiranje nazivlja trebalo temeljiti na normiranim načelima i metodama koje bi se ipak trebale temeljiti na znanstvenoj teoriji. Na međunarodnoj razini tehnički odbor ISO/TC 37, *Terminology and other language and content resources (Terminologija i ostali jezični i sadržajni izvori)* brine se o normiranju načela i metoda terminološkog rada.

2.2.3 Upravljanje terminologijom

Kao što je prije utvrđeno, terminološka je znanost visoko interdisciplinarna. Terminološka praksa stoga zahtijeva suradnju stručnjaka iz nekoliko područja. Zbog velike količine terminoloških podataka, što je moguće više ljudi treba surađivati u tim naporima i služiti se zajedničkim izvorima:

- Terminografija nasuprot leksikografiji: u skladu s klasičnom definicijom, terminografija je utemeljena na pojmovima, a leksikografija na riječima. U stvarnosti ne postoji jasna razlika; postoje mnoge hibridne metode koje dovode do malih razlika u tijeku rada i, što je još važnije, do odstupanja s obzirom na ustrojstvo podataka. Može se primijetiti stapanje metoda s obzirom na usmjerenost riječ/značenje prema usmjerenosti naziv/pojam i već su u tijeku nastojanja kojima se olakšava međuoperabilnost između heterogenih sustava.
- Opisni nasuprot propisnim načinima rada: početni stadiji terminološkog upravljanja općenito uključuju dokumentiranje različitosti u kulturnim, jezičnim i strukovnim granicama i granicama velikih tvrtki te preko tih granica; tijekom drugog stadija često je zbog određenih potreba nužno smanjiti tu složenost normiranjem nazivlja ili usklađivanjem nazivlja u slučaju leksičke rascjepkanosti na istoj razini društvenog registra.

Terminografija je proces dokumentiranja terminoloških informacija. Taj se rad odvija na jednojezičnoj, dvojezičnoj i višejezičnoj razini. Načela utemeljena na svrsi i primjeni određuju oblik tehničkih rječnika, glosara i drugih terminografskih proizvoda zamišljenih za različite ciljne publike (npr. u obrazovanju, za masovne medije itd.). Što se tiče „značenja“ i terminografije, najvažnija razmatranja uključuju:

- Pojmove i pojmovna ustrojstva: pojmovi su mentalni konstrukti (kognitivne jedinice). U znanju specifičnom za određeno područje, pojmovna ustrojstva temelj su svakog nazivlja. S jezičnoga gledišta, značenje je naziva pojam označen tim nazivom. Pojmovi se oblikuju i stalno mijenjaju u svakoj strukovnoj aktivnosti i svim oblicima strukovne komunikacije. Oblikovanje pojmova također se provodi prema kulturnim običajima, a jezik je glavni pokazatelj kulture. Složeno i dinamično međudjelovanje između oblikovanja naziva i oblikovanja pojma treba uzeti u obzir na svim stupnjevima terminološkog razvoja i terminografije.

- Definicije, kontekste, primjere: dok u sustavnome terminološkom radu razlikujemo različite vrste definicija – sadržajne, opsegovne, dijelne, funkcionalne, operativne itd. – pojmovni se sustav odražava u sebi povezanim definicijama. Višedimenzijski pojmovni sustavi zahtijevaju definicije koje prikazuju različite aspekte ili razlikovne kriterije. Stoga se moraju izraditi načela za zapisivanje i/ili ocjenjivanje/preradbu definicija (vidjeti ISO 704, Wright/Budin 1997.: „Dos and Don'ts of definition writing“).
- Kontekste (uključujući također definicijske i ilustrativne kontekste): konteksti u okruženju terminološkog upravljanja prikazuju funkciju naziva u diskursu, tj. oni su blokovi teksta. Dokumentiranje različitih funkcija konteksta veoma je korisno i kad nema vremena za pisanje cjelovitih definicija, dokumentiranje konteksta pruža korisnu alternativu, osobito kad se korpusna analiza upotrebljava za stvaranje velikoga korpusa u kratkome vremenu. Konteksti podupiru definicije i u nekim slučajevima oni mogu biti jedine dostupne informacije (u odsutnosti definicije). Oni su vrijedni i kad postoje definicije jer pokazuju da je za određeni slučaj definicija točna. U svakome slučaju, mogu se smatrati autentičnim izvorom za analizu uporabe naziva i njihovih kolokacija.

Poredbeni terminološki rad i suradnički terminološki rad dva su temeljna pristupa terminološkomu upravljanju:

- Poredbeni terminološki rad uključuje pregled naziva i pojmova koji se upotrebljavaju u različitim jezicima kako bi se došlo do tzv. „istovrijednih“ naziva koje treba preporučiti u terminološkom izvoru ili normi. Taj proces često pokazuje prekide u pojmovnim ustrojstvima i terminološkoj uporabi između jezičnih zajednica. Pri razmatranju problematičnoga pitanja „istovrijednosti“ u pragmatičkome (nasuprot filozofskome) kontekstu, koristan je funkcionalni pristup. Treba istražiti tekstu i komunikacijsku istovrijednost nasuprot terminološkoj ili leksičkoj istovrijednosti. Poredbena terminološka analiza na tome stupnju zahtijeva temeljito dokumentiranje tog istraživanja i rasprave odbora za sve uključene jezike, gradeći tako jedinstveno znanje i jedinstveni sustav podupiranja odluka.
- U suradničkome terminološkom radu najbolji se rezultati, posebno za jezični razvoj i terminološko normiranje, postižu kad jezikoslovci, terminolozi i stručnjaci u određenom području rade zajedno u odborima. Obično ti različiti stručnjaci imaju različita znanja i iskustva kojima pridonose u složenom zadatku:
 - znanje specifično za određeno područje (pojmovno znanje)
 - jezično znanje (općejezično znanje i znanje o određenome jeziku)
 - terminološko znanje (znanje o radnim metodama koje premošćuje jaz između dvije vrste znanja).

3 Oblikovanje i provedba terminološke politike

Metodologija dana u Smjernicama naglašuje potrebu za sustavnim nacrtom, oblikovanjem, provedbom, primjenom, promicanjem i odražavanjem terminološke politike s jasnom svrhom i perspektivom te područjima primjene i ciljevima. U vezi s tim mora se uzeti u obzir uporaba informacijskih mreža kao podrška terminološkoj politici te činjenica da su informacijske mreže učinkovitije ako ih podržava terminološka politika. Uspostava organizacijskih i tehničkih infrastruktura u vezi s terminološkom politikom u prvome je redu sredstvo za ostvarenje njezinih svrha i perspektiva u vezi s konkretnim općim ili posebnim područjima primjene i ciljevima.

3.1 Oblikovanje terminološke politike

Pri fokusiranju na terminološki razvoj, glavni argument u oblikovanju terminološke politike može se tijekom razvoja uskladiti s:

- njegovim pridruženim općim jezikom kao sredstvom područne komunikacije općenito
- SPL-ovima određenih predmetnih područja u danome jeziku ili
- kombinacijom tih obaju aspekata.

Na taj pristup može, međutim, snažno utjecati jezična situacija u kojoj se on mora primijeniti. Postoji mnoštvo različitih situacija koje treba uzeti u obzir pri oblikovanju terminoloških politika u skladu s ovim Smjernicama.

U istoj jezičnoj zajednici terminološki razvoj može biti nužan u određenim SPL-ovima, dok u drugim SPL-ovima može postojati više konkurentnih nazivlja koja tada valja uskladiti. Neke su jezične zajednice izolirane u određenim zemljopisnim područjima u nekoj zemlji. One mogu supostojati s drugim jezičnim zajednicama ili činiti više ili manje autonomne jezične manjine. Druge se zajednice protežu preko postojećih nacionalnih granica dviju ili više zemalja, moguće je i da imaju različit status u različitim regijama, ili su raštrkane po mnogim zemljama. U nekim slučajevima manjinski jezici postoje u jednoj zemlji ili u više zemalja i izolirani su iz razvoja većinskog jezika u svojoj zemlji podrijetla. U takvim slučajevima, manjinske jezične zajednice katkad uživaju autonomni ili poluautonomni status u svojim zemljama domaćinima i stoga razvijaju posebne terminološke osobitosti u cilju da se prilagode i mirno supostoje s većinskom jezičnom zajednicom ili zajednicama koje ih okružuju. U drugim slučajevima takve manjine više ili manje posve ovise i o jezičnome razvoju u svojoj zemlji podrijetla.

Ove su Smjernice namijenjene čitateljima s različitim jezičnim identitetom, od velikih zemalja koje pokušavaju uspostaviti nacionalnu terminološku politiku do malih i srednjih zemalja s jednom jezičnom zajednicom ili više jezičnih zajednica, do najmanjih jezičnih zajednica i drugih vrsta zajednica koje trebaju terminološku politiku. Svaka jezična zajednica može imati drukčije potrebe s obzirom na izgradnju institucija i ljudskih kapaciteta kao dijela oblikovanja, formulacije i provedbe terminološke politike u skladu s određenom kulturom, društvom i drugim uključenim okolnostima.

3.2 Provedba terminološke politike

Tvorci politike u ovome se trenutku nalaze pred teškim izazovom smišljanja novih putova i sredstava pribavljanja i iskorištavanja informacijskih izvora u svojim razvojnim planovima. Kao odgovor na to, terminološka politika najčešće treba biti zamišljena kao podrška nacionalnim politikama, ili čak uključena u njih, npr. u politiku znanja, obrazovnu politiku, politiku izgradnje kapaciteta i institucija, tehnološku i inovacijsku politiku itd.

Terminološka politika virtualno utječe na čitav profesionalni život, obrazovanje i izobrazbu, zdravstveni sustav itd., utječući tako na svakoga, mladoga ili staroga, tko treba razumjeti ili usvojiti posebno znanje ove ili one vrste. U najvećemu broju slučajeva bit će mudro osigurati aktivno sudjelovanje onih institucija koje su najposvećenije svojim obvezama u politikama jezičnoga planiranja. Na kraju, ali ne i najmanje važno, u taj je proces preporučljivo uključiti cijelu jezičnu zajednicu.

Ove Smjernice u velikoj mjeri slijede model provedbe nacionalnih informacijskih politika dan u UNESCO-ovoj publikaciji PGI-90/WS/11:

Montviloff, Victor. ***National Information Policies (Nacionalne informacijske politike)***. Priručnik za oblikovanje, prihvaćanje, primjenu i provedbu nacionalne politike informiranja. Paris: UNESCO, 1990.

Međutim, s obzirom na to da će se ove Smjernice često upotrebljavati na regionalnim ili lokalnim razinama za jednu jezičnu zajednicu ili za više jezičnih zajednica, model se mora pojednostavniti. U slučaju široke primjene na nacionalnoj razini za nekoliko jezičnih zajednica, gore spomenutu publikaciju također valja uzeti u obzir u kombinaciji s ovim Smjernicama.

3.3 Izgradnja ljudskih kapaciteta

Izgradnja institucija i kapaciteta važna su pitanja u svakoj terminološkoj politici. Potreba za terminološkim infrastrukturama može se pojaviti već na ranome stupnju oblikovanja programa terminološkoga planiranja. Tad su posebno potrebni terminolozi i stručnjaci za terminološko planiranje kako bi se izbjegle zamke u provedbi terminološke politike. Slično tomu, treba postojati sustavni akcijski plan za izgradnju ljudskih kapaciteta kako bi se olakšala izobrazba terminoloških stručnjaka koji su potrebni za provedbu svih aspekata određene terminološke politike i nastavak svih drugih terminoloških aktivnosti koje su s tim u vezi identificirane kao bitne.

Budući da se nazivlje svakoga predmetnog područja ili oblasti povećava sa svakim novim izumom, informacija se širi i znanje stječe terminološkim sredstvima. Pribavljanje odgovarajućih znanstvenih, tehničkih, obrazovnih i gospodarskih naziva trebaju podržavati posebne interesne skupine i stručnjaci u čitavoj jezičnoj zajednici. U manjim zemljama ili jezičnim zajednicama s nazivljima u razvoju, najvažnija u prvome stadiju provedbe terminološke politike treba biti priprema osnovnih naziva koji su najhitnije potrebni. To može uključiti nazive potrebne za obrazovni sustav, ali može također uključiti sustav higijene ili javnoga zdravstva ili sustav javnoga prijevoza itd. Tako se prioritete mogu odrediti za područje ili za područja u kojima prvo treba primijeniti terminološku politiku.

U procesima stvaranja nazivlja tehnički prevoditelji često imaju glavnu ulogu jer u procesu prevođenja često predlažu nove nazive u ciljnome jeziku na temelju novih naziva koji se pojavljuju u izvornom jeziku. U svim slučajevima proces stvaranja i prilagodbe nazivlja zahtijeva tijesnu suradnju među terminolozima, stručnjacima u određenom području, jezikoslovcima, prevoditeljima i sudionicima u obrazovnome procesu. Treba udružiti napore kako bi se izbjeglo stvaranje konfliktnih naziva. Uporaba manjinskih, marginaliziranih i jezika u razvoju sredstvo je za priznavanje i uključivanje domaćih tehnologija u moderne tehnologije; takva podrška jezičnomu razvoju također ohrabruje čuvanje kulturnog nasljeđa i različitosti zemlje.

Ako planovi uključuju stvaranje terminoloških institucija, može biti potrebno osigurati naobrazbu za zaposlenike koji se specijaliziraju u upravljanju terminološkim projektima, terminološkome radu i terminografiji. S jedne strane, terminografima, koji mogu izlučiti nazive, može biti potrebna tijesna suradnja sa stručnjacima u određenome području kako bi te nazive dokumentirali u skladu s posebnim terminografskim načelima i praksom te sastavili nacрте popisa naziva. Terminolozi će, s druge strane, morati provesti istraživanja o sekundarnim načelima i praksi stvaranja naziva. Svi terminološki stručnjaci trebaju, naravno, temeljito poznavati pravopis i načela tvorbe riječi jezika o kojemu je riječ.

S tim povezane doprinose iz privatnoga područja nebi trebalo podcjenjivati. Stručnjaci su svjesni da moraju komunicirati s drugim stručnjacima iz određenog područja i s laicima. Ali, prije svega, oni moraju komunicirati u svome vlastitom području pomoću nedvosmislenog nazivlja. Takvi stručnjaci tada mogu odlučiti da sudjeluju u terminološkim projektima i sastavljanju tehničkih rječnika u različitim predmetnim područjima. Često ti ljudi nisu terminolozi ili terminografi i trebaju pomoć u terminološkome procesu stvaranja naziva, zapisivanja naziva na sustavan način i na koncu stvaranja terminološke zbirke podataka za određena predmetna područja..

3.4 Uloga nacionalnih terminoloških institucija

Uloga je institucija koje pružaju terminološke usluge da savjetuju i podupiru vladu u oblikovanju, razvoju, provedbi i održavanju strategija koje se tiču terminologije i terminološkog razvoja. Postoje slučajevi u kojima jedna terminološka institucija pruža usluge jednoj zemlji ili većemu broju zemalja. Postoje drugi slučajevi u kojima različite institucije na nacionalnim i regionalnim razinama pružaju nekoliko terminoloških usluga i te usluge pružaju kao dio svoje primarne zadaće. Katkad institucije iz određenog područja također pružaju terminološke usluge.

Terminološke institucije savjetuju o politici i ostalim pitanjima koja se tiču terminologije i jezika struke (SPL-a). One mogu uspostaviti i ocijeniti norme za terminografske svrhe, za stvaranje alata te za primjenu normiranih postupaka za prikupljanje, dokumentiranje, usustavljanje, normiranje i širenje terminoloških informacija za različite jezične zajednice u zemlji. Terminološke institucije također mogu pružiti informacijske usluge o posebnim jezičnim pravilima te terminografskim pitanjima. Nadalje, one mogu koordinirati, podržati i olakšati projekte za razvoj SPL-ova, čineći terminološke alate i proizvode dostupne povezanim informacijskim i komunikacijskim sustavima, tj. razvojem TDB-a i upravljanjem njime. U doba umreženih mreža one mogu poprimiti oblik „virtualnoga“ središnjega TDB-a koji se zapravo sastoji od mreže distribuiranih baza podataka.

Cilj nacionalnih terminoloških institucija može biti promicanje osposobljavanja svih građana terminološkim doprinosima koji olakšavaju komunikaciju na različitim razinama u različitim predmetnim područjima i područjima aktivnosti. Ostali ciljevi mogu biti isporuka odgovarajućih višejezičnih terminoloških proizvoda u različitim područjima, koordinacija proizvodnje nazivlja i vanjskih terminoloških doprinosa, uspostava partnerstva sa suradnicima i zainteresiranim stranama, upravljanje nacionalnom terminološkom bazom podataka (TDB-om) i možda širenje terminoloških informacija korisnicima, klijentima i suradnicima s pomoću popisa naziva, tehničkih rječnika i elektroničkih medija. Osim olakšavanja znanstvene, gospodarske i tehničke komunikacije, nacionalne terminološke institucije mogu imati važnu ulogu u prijenosu znanja i kao posljedica toga osposobljavanje građana zemlje u cjelini, povećavanjem njihovih znanstvenih, gospodarskih i tehničkih te općejezičnih kapaciteta.

Može se pokazati potrebnim da nacionalna terminološka institucija postane koordinacijsko tijelo za terminološki rad u danoj zemlji jer potreba za nazivljem raste iz dana u dan. U takvome slučaju važno je imati učinkovitu koordinaciju i upravljanje radom za dokumentiranje naziva kako bi se izbjeglo udvostručivanje i može bitno promicalo normiranje. Nacionalna terminološka institucija može djelovati kao čimbenik koji olakšava ovaj proces na nacionalnoj razini dokumentiranjem terminološkog unosa različitih govornih i predmetnih zajednica u središnju ili distribuiranu bazu podataka. Terminološka informacija može se tada dobiti preko središnjeg računala. Na taj način nacionalna terminološka institucija može pružati važne terminološke usluge čitavomu društvu.

U zemljama u kojima se jedna ili više jezičnih zajednica proteže na velikim prostorima, najbolje rješenje za provedbu terminološke politike može biti decentralizirana terminološka infrastruktura. Decentralizirani terminološki uredi mogu služiti kao izvori za nacionalnu terminološku instituciju (npr. pružajući korisnicima jedinstveni, korisniku prilagođen pristup ujedinjenim portalima brojnih terminoloških organizacija). Oni mogu biti smješteni u područjima u kojima prevladava određeno predmetno područje ili mogu biti smješteni u geolingvističkim područjima u kojima se nalazi većina govornika jezika koji se treba terminološki razvijati, a kojima je taj jezik materinski. Terminološke projekte također mogu pokrenuti pojedinci ili organizacije koje su stručno povezane te udruženja koja su ustanovila potrebu za terminološkim razvojem u određenom području. Njihov vlastiti jezik može stoga postati funkcionalniji u određenoj regiji ili stručnom području.

3.5 Privatne inicijative

Terminologija je strateški resurs u višejezičnim zemljama. Ona je medij kojim se širi znanje i informacije. Uporabom pravilnog, ujednačenog ili normiranog nazivlja razvijaju se učinkovite znanstvene i tehničke komunikacijske vještine. Uz to su potrebne nove vještine i strukovni profili na tzv. terminološkome tržištu koje pruža proizvode i usluge korisnicima, koji mogu biti:

- stvaratelji nazivlja (npr. istraživači, tehničari, službenici itd.)
- proizvođači terminoloških podataka (npr. stručnjaci u normiranju koji se bave nazivljem, stvaratelji terminoloških baza podataka, specijalizirani leksikografi itd.)
- raspačivači terminoloških podataka (npr. izdavači rječnika, internetske informacijske usluge itd.) i
- građani općenito.

Terminološki proizvodi uglavnom obuhvaćaju:

- razne vrste terminoloških informacija u raznim oblicima za različite svrhe i skupine korisnika
- terminološke alate za razne svrhe.

Terminološke informacije (ako je uključena terminološka dokumentacija) sadržavaju tri različita osnovna tipa podataka, kao što su (jednojezični ili višejezični):

- terminološki podatci (npr. informacije o pojmovima u određenom području i njihov prikaz jezičnim ili nejezičnim simbolima kojima su pridodani mnogi s njima povezani podatci)
- bibliografski podatci o raznim vrstama publikacija u terminološkome području
- činjenični podatci o institucijama, stručnjacima, programima, događajima i drugim aktivnostima u području terminologije.

Svaka od tih vrsta podataka zahtijeva različitu vrstu sustava baze podataka (koja sadržava skup različitih baza podataka ili jednu cjelovitu usustavljenu bazu podataka koja uključuje nekoliko različitih modela podataka). Središte za terminološke informacije i dokumentaciju mora poslovati s tim trima vrstama sustava baza podataka oblikovanih za različite svrhe na temelju dobro definiranih kategorija (u skladu s „informacijskim objektima“ koje treba dokumentirati i danim modelom podataka). Podatci proizvedeni i održavani u takvim sustavima zajedno s pridruženom programskom podrškom mogu se također upotrebljavati za proizvodnju različitih vrsta „proizvoda“ i mogu činiti temelj za različite „usluge“.

Terminološki podatci s formalnoga gledišta prikazuju specijalizirana znanja na razini pojmova i mogu se ponuditi:

- u uobičajenome tiskanom obliku (tj. kao rječnik u trajnome ispisu, glosar, leksikon itd.)
- kao elektronička publikacija (sadržavajući samo podatke kao takve u danome formatu ili u kombinaciji s programskom podrškom ili strojnom opremom, kao npr. u elektroničkome rječniku)
- putem *on-line* informacijskih usluga.

U dlanovnicima ili čak u manjim džepnim elektroničkim rječnicima terminološki se podatci mogu primijeniti u nerazdruživoj kombinaciji s odgovarajućom programskom podrškom ili čak sa strojnom opremom ili u integraciji s njima.

Terminološke podatke kupci na terminološkome tržištu mogu dobiti samo za unutrašnju uporabu ili za ponovnu uporabu tijekom razmjene terminoloških podataka itd. Međutim, različite skupine korisnika trebaju terminološke podatke različitih stupnjeva složenosti i usitnjenosti za različite svrhe. Stoga je vrlo ekonomično pripremiti višenamjenske terminološke podatke za različite primjene i korisnike čije se potrebe zadovoljavaju korisničkim sučeljima prikladno skrojenim za svakoga klijenta. Terminološki se podatci također mogu veoma učinkovito upotrebljavati kao bitna informacija oko koje se mogu organizirati podatci posebnih enciklopedija određenih područja.

Programska podrška za primjenu nazivlja pruža najopćenitiju vrstu alata za rukovanje terminološkim podacima na različite načine. Postoje različite vrste **Sustava upravljanja terminologijom** (TMS-a) oblikovane kao pouzdani alati za zapisivanje, spremanje, obradu i davanje izlaznih terminoloških podataka. **Terminološke baze podataka** (TDB-i) sastoje se od terminoloških podataka i TMS-a za obradu tih podataka. Katkad su veliki TDB-i integrirani u više ili manje sofisticirano organizacijsko ili institucionalno ustrojstvo uspostavljeno za prikupljanje i održavanje velikih količina terminoloških podataka za mnoštvo korisnika. Većinu računalo utemeljenih TMS-a danas primjenjuju pojedinačni korisnici, mala poduzeća (bez obzira na to jesu li ili nisu uključena u lokalnu mrežu (LAN)) ili veliki uredi (u kojima su pojedinačna radna mjesta obično povezana više ili manje sofisticiranim LAN-om ili intranetom).

TMS-ovi se sve više razvijaju u alate za različite primjene, kao što su:

- računalno potpomognuto prevođenje
- znanstveno i tehničko pisanje (uključujući tehničku dokumentaciju)
- upravljanje rezervnim dijelovima
- elektroničko trgovanje itd.

S druge strane TMS moduli različitog stupnja sofisticiranosti primjenjuju se u svim vrstama aplikacijske programske podrške. Oni se u sve većoj mjeri primjenjuju u mnoštvu informacijskih i komunikacijskih radnih tokova, pronalazeći tako nova tržišta u:

- suradničkome tehničkom pisanju (tehničkih urednika)
- dokumentaciji (u smislu informacije i dokumentacije te arhiviranja i zapisivanja u obliku datoteka) i
- suradničkome terminološkom radu.

S pomoću računalno potpomognuta suradničkog (i mrežno distribuiranog) terminološkog rada, priprema, obrada i održavanje terminoloških podataka može se provesti brže, učinkovitije i u skladu sa suvremenim upravljanjem kvalitetom.

Već postoje sljedeće terminološke usluge:

- usluge terminološkog savjetovanja i izobrazbe
- podugovaranje terminoloških zadataka
- informacijske usluge u području terminologije.

Savjetodavne usluge i izobrazba najčešće su potrebni u vezi s aspektima primjene, kao što su:

- primjena terminoloških načela i metoda (uključujući posebno odgovarajuću primjenu postojećih norma o terminološkim načelima i metodama te ostalih povezanih norma)
- odabir i primjena alata (npr. programska podrška za obradu višejezičnih podataka)
- upravljanje terminološkim projektom itd.

Današnji stručnjaci u predmetnim područjima često nisu proučavali temeljnu logičku i epistemološku teoriju koja je temelj filozofiji znanosti ili informacijske znanosti i trebaju pouku o teoretskim i metodološkim temeljima terminološke znanosti i terminografije. Velike organizacije i institucije često moraju uklopiti terminološke metode i alate u svoje upravljanje informacijama ili sheme upravljanja kvalitetom. Vladine agencije i druge javne vlasti u mnogim zemljama žele primijeniti politike prijenosa znanja, čemu bi uvelike pridonijele prikladne metode terminološkoga planiranja. Institucije i organizacije često pored toga trebaju i savjet s obzirom na pravne probleme (posebno u vezi s pravima intelektualnog vlasništva) koji se odnose na primjenu terminoloških podataka i alata.

U sve većoj mjeri institucije i organizacije svih vrsta smatraju podugovaranje prikladnom metodom svladavanja identificiranih, ograničenih, terminoloških potreba. Podugovaranje se može odnositi npr. na:

- istraživanje i razvijanje novih alata i primjena na zahtjev
- prilagodbu postojećih alata itd., npr.:
 - TMS ili čak oblikovanje i pokretanje TDB-a
 - metapreglednika za informacijske mreže itd.
- terminološki rad na zahtjev s obzirom na:
 - terminološku pripremu
 - terminološko održavanje (uključujući između ostaloga preradu i posuvremenjivanje)
 - zamjenu i spajanje terminoloških podataka
 - vrednovanje i validaciju terminoloških podataka itd.
- usluge održavanja i podrške s obzirom na:
 - održavanje i nadogradnju TMS programske podrške
 - sveobuhvatno održavanje skupova podataka, itd.

Sve su češće terminološki proizvodi i usluge, slično općoj situaciji u području informacijske i komunikacijske tehnologije (ICT-a), dostupni ili pridruženi jednoj od mnogih informacijskih usluga dostupnih na tržištu. Oni će također u sve većoj mjeri biti uključeni u druge ICT aplikacije.

Za distribuciju terminoloških podataka različitim skupinama korisnika s različitim korisničkim potrebama ne trebaju se isključiti napore za uspostavu tržišno usmjerenih i na plaćanju pristojbe utemeljenih mreža za pri-
bavljanje:

- terminoloških podataka te
- terminoloških proizvoda i usluga dodane vrijednosti

na komercijalnoj osnovi. Klijenti bi morali plaćati terminološke proizvode i usluge. Međutim, razmjerno s porastom mjere u kojoj klijenti mogu birati u stalno rastućoj raznolikosti terminoloških proizvoda i usluga te će usluge postajati sve dostupnijima.

Nacionalna bi terminološka infrastruktura, bez obzira na to je li centralizirana ili nije, trebala u punoj mjeri surađivati s privatnom industrijom pružajući terminološku i terminografsku pomoć i/ili izobrazbu (vidjeti točku 3.1). Stručnjaci koji rade na nacionalnoj razini mogu također pomoći u uređivanju i dovršavanju konačnih proizvoda i pri objavljivanju i stavljanju tih proizvoda na tržište. Što je terminološka politika osmišljenija kao višejezična i neisključiva od samoga početka, može računati na sve veća potencijalna tržišta.

Planiranje i provedbu nacionalne terminološke politike mogu provesti javne institucije ili se ono može prenijeti na organizacije koje djeluju u privatnome sektoru (komercijalne savjetodavne tvrtke ili neprofitni NGO-i).

4 Priprema, oblikovanje i provedba terminoloških politika

Ove Smjernice promiču oblikovanje i provedbu politike koja je isključivo terminološka. Takve terminološke politike postoje npr. u nekoliko zemalja kao dio informacijskih politika ili politika tijesno povezanih s vladinim ili nevladinim informacijskim aktivnostima. Javne i privatne institucije obično donose bezbrojna pravila, sporazume i smjernice kojima je cilj prikupljanje i zaštita podataka koje trebaju za svoje posebne ekonomske, socijalne ili političke ciljeve. Mnoga od tih pravila, sporazuma i smjernica uspješno su primijenjena i prihvaćena kao polazište za djelovanje u različitim aktivnostima i njihov razvoj. Međutim, katkad njihova fragmentacija proizvodi kaotičnu situaciju i veoma se često zanemaruje osnovna uloga terminologije. S brzim razvojem i konvergencijom modernih ICT-ova, stvari postaju još složenijima. Iako se ove Smjernice usredotočuju na terminološke politike, ne smije se zanemariti integracija tih politika u druge politike i koordinacija s njima.

Utemeljeno na iskustvu s oblikovanjem nacionalnih informacijskih politika i politika znanja, razvojne faze za terminološku politiku u skladu s ovim Smjernicama obuhvaćaju:

- I. FAZA – Priprema za terminološku politiku
- II. FAZA – Oblikovanje terminološke politike
- III. FAZA – Provedba terminološke politike
- IV. FAZA – Trajan rad terminološke infrastrukture i mehanizama za prilagodbu za terminološku politiku.

Ta se shema usredotočuje na terminologiju na razini zemlje ili jezične zajednice, ali se lako može prilagoditi drugim razinama ili organizacijskim okruženjima.

Važnost strogog praćenja i nametnutog vremenskog rasporeda za proizvode dobivene iz projekta povećava se od prve do treće faze. Nadalje se razina javne provjere može povećati tijekom faze provedbe terminološke politike. Ovisno o svojem području primjene zacrtane faze i zadaće mogu se dalje razlikovati. Osobito je važno napomenuti da se te faze i zadaće veoma vjerojatno neće odvijati slijedom, nego će se umjesto toga preklapati i katkad čak odvijati usporedno. Zbog toga je pažljivo planiranje projekta koje omogućuje upravljačima projektom nadzor nad jasno artikuliranim dodjeljivanjem zadaća, gotovim proizvodima i krajnjim rokovima za važne projektne sastavnice iznimno važno za uspjeh programa. Programska podrška za upravljanje projektom prilagođena u svrhu provedbe terminološke politike može biti velika pomoć u planiranju i praćenju provedbe složenih procesa.

U svakoj točki toga rada iznimno korisno može biti proučavanje postojećih primjera i iskustava drugdje u svijetu kako bi se izbjegle zamke i opasnosti koje su drugi već susreli.

4.1 I. FAZA – Priprema za terminološku politiku

S obzirom na to da je oblikovanje i provedba terminološke politike veoma složena stvar, taj se proces treba zasnivati na temeljitoj pripremi. Ta pripremna faza može obuhvaćati:

- ocjenjivanje jezičnog i terminološkog okruženja i postojećih zakonskih odredaba
- djelatnosti usmjerene stvaranju jezične svijesti i napore za postizanje službenoga priznavanja tih djelatnosti
- preporuke o metodologiji i dostupnim ili zamišljenim postupcima
- pripremu preliminarnih dokumenata
- organizaciju procesa dogovaranja na nacionalnoj razini.

4.1.1 Ocjenjivanje jezičnog i terminološkog okruženja

Zahtijeva se sveobuhvatno ocjenjivanje najsuremenijeg razvoja SPL-a u jezičnoj zajednici te u postojećim i mogućim strukovnim zajednicama, utjecaja SPL-a na druge politike i strategije ili međudjelovanja s njima, i na koncu, ali ne i najmanje važno, odnosa jezične zajednice općenito prema jeziku i terminologiji. To ocjenjivanje trebaju prepoznati najvažnije zainteresirane strane i odrediti sve društvene ili psihološke zapreke terminološkoj politici. Treba prepoznati ostale važne i manje važne aspekte kao i druge probleme koje treba prevladati. Ocjenjivanje također mora uključivati analizu izravnih i neizravnih prednosti i procijenjenih troškova za oblikovanje i provedbu terminološke politike. Nadalje, ciljevi i područje provedbe terminološke politike te mogućnosti za njezinu realizaciju moraju biti jasno i sažeto izrečeni kako bi se potpuno ocijenila situacija, tako da se mogu izvesti valjani zaključci. Taj proces može također imati oblik ili barem uključivati analizu slučaja.

Ta početna priprema treba uključivati kratak pregled regulatornog ili političkog okvira s obzirom na informacije (ustavno pravo, opće pravo, statutarni nadzor, prihvaćeni statuti, nacionalne smjernice, dekreti itd.). Može biti korisno pokazati svako preklapanje, nepodudarnosti ili proturječnosti u zakonskim propisima i politikama na snazi.

Tako prikupljene informacije služe trima glavnim svrhama:

- isticanju potrebe za nacionalnom politikom o terminologiji
- utvrđivanju u kojoj mjeri stručnjaci i širok krug korisnika već prepoznaju tu potrebu
- prepoznavanju praznina i neodgovarajućih rješenja u postojećoj politici.

Popratni dokument(i) treba(ju) uključivati:

- uvod u fizičko, socijalno, gospodarsko i administrativno okruženje
- ocjenjivanje najvažnijih nacionalnih ciljeva (uključujući i političke i područno određene prioritete u planu nacionalnog razvoja)
- ocjenjivanje socioekonomske situacije uključenih jezičnih zajednica
- ocjenjivanje nacionalnih terminoloških i jezičnih resursa, uključujući analizu statusa terminologija u svakome jeziku
- ocjenjivanje najvažnijih terminoloških i jezičnih institucija, njihovih resursa i usluga
- ocjenjivanje nacionalnih korisnika: glavnih tipova institucijskih i pojedinačnih korisnika, njihovih potreba i terminoloških zahtjeva
- ocjenjivanje trenutnog stanja jezične politike: područja primjene i opsega te politike, mehanizama za njihovo oblikovanje i provođenje te njihovih neprimjerenosti
- konačni zaključak koji utvrđuje potrebu za terminološkom politikom, sažimajući razinu prepoznavanja i glavna ograničenja povezana s njezinom provedbom.

Rad će tijekom pripreme faze najčešće obavljati stručnjaci u određenom području organizirani u odbore ili u više radnih skupina koje koordinira vodeća osoba, skupina ili institucija. Posebnu pozornost treba posvetiti oblikovanju ideja i prikazivanju rezultata na sažet i lako razumljiv način kako bi se osiguralo da ih lako razumiju sve zainteresirane strane i donositelji odluka.

4.1.2 Aktivnosti za podizanje svijesti i naponi za dobivanje priznanja

Kao što je već utvrđeno, službenu podršku ili barem službeni poticaj treba dobiti na samu početku procesa pripreme, oblikovanja i provedbe terminološke politike. To često zahtijeva aktivnosti potrebne za podizanje svijesti prije dobivanja bilo kakvog mandata ili službenoga odobrenja za provedbu terminološke politike. Priroda kampanje za podizanje svijesti može se s vremenom mijenjati. U tome početnom stupnju preporučljivo je da budu uključeni službenici, donositelji odluka, zakonodavci i stručnjaci u predmetnim područjima te važne osobe u društvu i medijima. Aktivna podrška ključnih pojedinaca koji razumiju ciljeve projekta može biti presudna u uspostavi čvrstoga temelja za budući rad.

Ti naponi trebaju u određenoj mjeri identificirati sve postojeće dokumente (studije, istraživanja, proučavanja itd.), prikupiti strane primjere i iskustva i precizno upozoriti na praznine koje treba popuniti da bi se pripremilo za ocjenjivanje lokalnoga jezičnog i terminološkog okruženja.

4.1.3 Preporuke za metode i postupke

Jednom kad su dovršene analize i ocjenjivanja i utvrđeni ciljevi i područja rada, treba pripremiti iscrpan nacrt u kojemu se naznačuje najprikladnija metodologija koju treba primijeniti i postupci koje treba slijediti. Te se metode i postupci mogu značajno razlikovati između jezičnih zajednica s jedne strane i između stručnjaka u određenom području i zajednica korisnika s druge strane. Također ih je potrebno sagledati iz perspektive postojećih ili potrebnih sredstava i kapaciteta. Upućivanje na primjere najbolje prakse iz stranih modela i iskustava veoma je vrijedno u tome procesu, ali pritom treba imati u vidu lokalne posebnosti.

Preporuke oblikovane na ovome stupnju trebaju biti sažete i jasno voditi olakšavanju procesa donošenja odluka za sljedeću fazu.

4.1.4 Priprema preliminarnih dokumenata

Priprema preliminarnih dokumenata služi dvjema glavnim svrhama:

- konačnom utvrđivanju rezultata istraživanja i ocjenjivanja u usporedbi s postojećim resursima i kapacitetima
- osiguravanju temelja za konstruktivno javno dogovaranje na razini čitave nacije ili jezične zajednice o pitanjima povezanim s terminološkom politikom.

Rezultate ocjenjivanja trenutačne situacije treba, kao što je navedeno u točki 4.4.1 prikupiti u jedan sažeti popratni dokument ili u više takvih dokumenata u kojima se analiziraju i prikazuju dosadašnji nalazi kako bi se prepoznala glavna problematična područja za koja je vjerojatno da mogu utjecati na nacionalnu jezičnu i terminološku politiku. Takva ciljana analiza zajedno s popratnim dokumentom ili dokumentima koji su gore navedeni može biti podvrgnuta javnom preispitivanju na nacionalnoj razini te tako postati glavnim radnim dokumentom za dogovaranje na toj razini. Međutim, neke zemlje mogu dati prednost povezivanju podloge i analize u jedinstveni dokument. Ali odluka o tome nema značajnog utjecaja na dogovaranje.

S obzirom na oblikovanje i prikaz tih dokumenata, posebnu pozornost treba posvetiti donošenju jasnih i jednostavnih formulacija i prikaza, tako da nestručnjaci (službenici, donositelji odluka, zakonodavci i, ne manje važno, najšira javnost) mogu lako shvatiti njihovo značenje.

4.1.5 Organizacija postupka dogovaranja na razini čitave zajednice

U većini je slučajeva veoma korisno organizirati i provesti selektivne dogovore, čak tijekom pripreme preliminarnih dokumenata. Ovisno o trenutnom stanju jezične zajednice o kojoj je riječ, proces dogovaranja koji se provodi u čitavoj naciji ili zajednici također se može pojaviti i kasnije ili se ponavljati tijekom bilo kojega važnog koraka u procesu formuliranja i provedbe terminološke politike. Takvi dogovori mogu imati različite ciljeve i stoga mogu poprimati različite oblike, kao što su:

- sastanci
- intervjui
- ankete (npr. s pomoću upitnika).

Rezultati dogovora moraju se zapisati, sažeto prikazati i uklopiti u proces formuliranja terminološke politike te u sve prateće promidžbene aktivnosti.

4.2 II. FAZA – Oblikovanje terminološke politike

Kad su aktivnosti prikazane u I. fazi dovršene, može se izraditi nacrt nacionalne terminološke politike u skladu s mandatom koji iz njega proizlazi. Ta faza obuhvaća:

- izradu nacrtu prijedloga terminološke politike
- izradu nacrtu plana za koordinaciju terminološke politike s drugim politikama strateškoga planiranja
- pripremu plana za provedbu toga projekta
- prikaz nacrtu konačne politike (dokument i plan provedbe)
- odluku o konačnoj politici (dokument i plan provedbe).

Zemlje često ograničuju opseg svojih terminoloških politika na znanstveno-tehničku informaciju (STI) i na odgovarajuće izvore informacija i usluge. Svijest o činjenici da je terminologija neizostavni dio znanstveno-tehničke informacije (STI) treba graditi postupno povezano s promidžbom STI-ja kao općeg izvora koji ima važnu tržišnu vrijednost i sposobnost služenju društvenomu, kulturnomu i gospodarskomu razvoju.

4.2.1 Izrada nacrtu prijedloga terminološke politike

Očekuje se da će terminološka politika koja se razvija u skladu s tim pristupom osigurati da se terminološki zahtjevi zemlje ili jezične zajednice zadovolje toliko sveobuhvatno koliko to dopuštaju nedostatni resursi. U nacrtu prijedloga terminološke politike konkretni ciljevi, područje primjene, prednosti, glavne zainteresirane strane i smjernice koje treba slijediti u provedbi terminološke politike moraju se formulirati na način koji olakšava proces donošenja političkih odluka. Na tome stupnju može biti korisno uspostaviti proces vrednovanja za pojedinačne dijelove nacrtu koji uključuje mnoge ljude važne za kasniju provedbu kako bi se pokazale sve posljedice koje su dotad bile previđene, podcijenjene ili pak precijenjene.

4.2.2 Koordinacija terminološkoga planiranja s drugim politikama strateškoga planiranja

Izvanredan napredak posljednjih godina prema općemu informacijskom društvu i društvu znanja proizveli su značajnu promjenu u stajalištima vlada prema informacijskim aktivnostima, prisiljavajući ih da preispitaju svoje nacionalne prioritete i uspostave nove politike. Donošenje odluka i planiranje danas se oslanja na podatke iz nacionalnih i međunarodnih izvora, što pretpostavlja uređenu terminologiju u društvenim, financijskim, znanstveno-tehničkim i kulturnim područjima. Na terminološku politiku ne treba stoga gledati izdvojeno, nego kao na dokument usklađen sa strategijom ili politikom općeg razvoja i/ili s ostalim s razvojem povezanim strategijama i politikama. Taj se cilj može postići u obliku izjave o integraciji terminološke politike koja ima nekoliko ciljeva:

- povezati terminološku politiku sa sveukupnom razvojnom politikom
- odrediti mjesto terminološke politike s obzirom na nacionalne razvojne aktivnosti (opravdavajući tako potrebu za resursima i kapacitetima)
- osigurati smjernice vladinim agencijama i privatnim tvrtkama te NGO-ima i NPO-ima za upravljanje i planiranje resursa i usluga
- uspostaviti temelj za svaki budući pregled terminološke politike u skladu s promijenjenim okolnostima
- povezati terminološku politiku s politikama znanstveno-tehničkoga prevođenja i povezanim politikama upravljanja višejezičnim komunikacijskim procesima
- istaknuti utjecaj terminološke politike na ostale međusobno povezane politike.

Može biti potrebno ovakav dokument o pitanjima koordiniranja priložiti uz prijedlog terminološke politike.

4.2.3 Plan provedbe

Učinkovit razvoj regionalnoga i nacionalnoga planiranja i mreža može u velikoj mjeri ovisiti o postojanju svih vrsta drugih nacionalnih infrastruktura. U sve se većoj mjeri razumije da će razvoj takve infrastrukture i njezin doprinos regionalnoj i nacionalnoj suradnji u informacijskome području biti olakšan oblikovanjem i provedbom odgovarajućih terminoloških politika o posebnim resursima i uslugama. Taj korak, kao i pravovremeno planiranje te dostupnost odgovarajućih ljudskih potencijala imaju važnu ulogu u planu za provedbu terminološke politike. Zahtjev za fondovima za provedbu mora biti razmjeran svrhama, području primjene i ciljevima te koristi koja se očekuje. Plan provedbe posebno će uključivati:

- odabir odgovarajućih strategija za postizanje svrha i različitih ciljeva terminološke politike u danome razdoblju
- određivanje prioriteta različitih pitanja terminološke politike
- dodjelu sredstava za provedbu povezanih programa
- prijedlog mehanizma koordinacije (u terminološkoj politici i u odnosu prema drugim politikama).

Ovisno o području primjene terminološke politike i složenosti situacije, gore spomenuta pitanja strateškog upravljanja moraju se temeljiti na prethodnim istraživanjima koja se tiču:

- uspostave mehanizma za provedbu aktivnosti povezanih s terminološkom politikom
- razvoja akcijskoga plana za postizanje ciljeva politike
- pribavljanja financijskih resursa za provedbu aktivnosti povezanih s terminološkom politikom
- oblikovanja mjera usmjerenih na periodične ocjene i prilagodbe u akcijskome planu.

U većini slučajeva, prijedlogu terminološke politike morat će se priložiti i nacrt plana provedbe.

4.2.4 Predstavljanje dokumenata povezanih s politikom i plana provedbe

Važno je istražiti različite korake u izradi nacrtu konačnoga teksta politike i u motivaciji strukovnih zajednica zainteresiranih za podržavanje tih aktivnosti. Konačan tekst nacrtu terminološke politike treba biti jasno izrađen, razmjerno kratak dokument koji pruža točne i posuđene informacije o pitanjima koja zahtijevaju pozornost vlade ili ostalih donositelja političkih odluka. Taj je dokument potreban:

- kao temelj za izradu nacrtu zakonskoga teksta koji će se podnijeti na službeno odobrenje
- da bi omogućio lako upućivanje na pitanja u predloženoj terminološkoj politici
- da bi dao uvid u posljedice provedbe terminološke politike, i u smislu akcija koje treba poduzeti i potrebnih sredstava.

Iznimno je važno jasno sažeti jake i slabe strane trenutne terminološke situacije u zemlji ili jezičnoj zajednici.

Posebnu pozornost treba dati obliku toga dokumenta budući da će on postati referentnim dokumentom za službenike, donositelje odluka i zakonodavce koji nisu terminolozi i čiji će zadatak biti da odobre tu politiku.

Naposljetku, bitno je i odabrati najpovoljniji trenutak za predstavljanje novih politika vladi za prihvaćanje i koordinaciju s drugim politikama jer odabir vremena u toj točki može biti ključan za uspjeh.

4.2.5 Odluka o konačnim dokumentima politike i planu provedbe

Službeno odobravanje konačne terminološke politike može se provesti na nekoliko načina:

- javnom obznanom ili proglašenjem zakona (ili drugim vrstama zakonskih odredaba)
 - upućivanjem na konačni dokument o terminološkoj politici i plan provedbe
 - na temelju konačne terminološke politike (dokument i plan provedbe)
- službenim prihvaćanjem i davanjem mandata tijelu za provedbu da započne s provedbom
- drugim vrstama javnog odobravanja, osobito kad nevladine institucije utemeljuju svoje terminološke politike.

Nije važno samo da ovaj dokument dobije službenu potvrdu o odobrenju od službenika, političara, zakonodavaca, donositelja odluka (u NGO-ima i NPO-ima), javnosti i medija, nego da i zaista bude pravi plan djelovanja, a ne tek mrtvo slovo na papiru, i da ga potpisnici podržavaju tijekom njegove provedbe.

4.3 III. FAZA – Provedba terminološke politike

U većini se slučajeva u III. FAZI pripremljeni dokumenti i prijedlozi moraju nadalje pretočiti u konkretne akcijske planove i ostale operativne planske dokumente kako bi se olakšala provedba. Ta faza može uključivati:

- sveobuhvatno upravljanje provedbom
- operativno i organizacijsko planiranje provedbe
- planiranje predstavljanja javnosti i promidžbenih aktivnosti.

Ponovno, aktivna uključenost službenika, političara, zakonodavaca, medija i istaknutih osoba u društvu može biti ključna za uspjeh provedbe terminološke politike.

4.3.1 Upravljanje provedbom

Ovisno o veličini jezične zajednice, složenosti situacije i području primjene terminološke politike, njezinom provedbom može upravljati:

- jedna ili više vladinih institucija
- odbor ili druga skupina ljudi
- postojeća institucija ili organizacija kojoj je povjerena ta zadaća
- novoosnovana institucija ili organizacija.

Odluka o tijelu, instituciji ili organizaciji ili drugoj vrsti ustrojstva za upravljanje terminološkom politikom i za njezinu provedbu veoma je važna. Pri donošenju te odluke u obzir treba uzeti rezultate istraživanja, ocjenjivanja i dogovaranja. Kvaliteta popratnih dokumenata i početnih istraživanja i tu je veoma važna. Međutim, razmatranja povezana s aktualnom političkom situacijom mogu utjecati na tu odluku. U svakome slučaju treba predvidjeti rezervnu mogućnost u slučaju da se imenovano tijelo, institucija ili organizacija ne ponaša u skladu s očekivanjima.

4.3.2 Operativno i organizacijsko planiranje provedbe

Utemeljeno na prijašnjim istraživanjima i preporukama, odluke se moraju donositi s obzirom na:

- uspostavu koordinacijskih mehanizama
- formulaciju akcijskoga plana i postupaka za njegovu provedbu
- dodijeljenju količinu ljudskih i financijskih resursa
- primjenu mehanizma praćenja.

Također je važno uspostaviti jasne zadaće i ključne točke te definirati rezultate koji će biti i mjerljivi ali i neizravno korisni.

Provedba će najvjerojatnije biti popraćena mehanizmom ocjenjivanja i vrednovanja koji omogućuje pravovremene ispravke i prilagodbe u operativnome i organizacijskome planiranju provedbe.

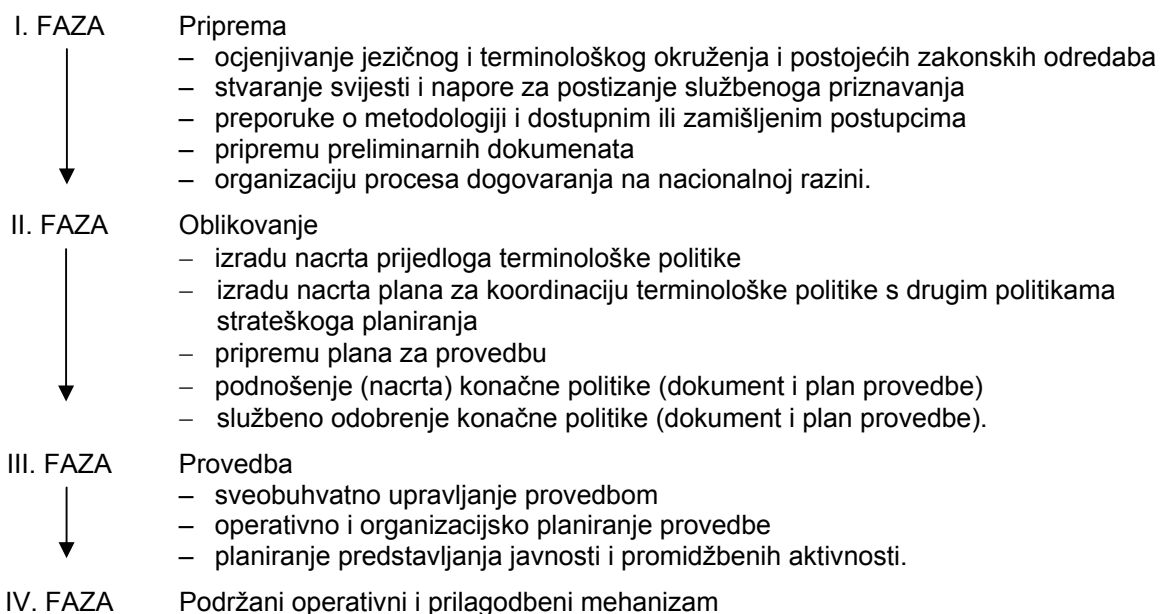
4.3.3 Predstavljanje javnosti i promidžba

Tijekom faze provedbe predstavljanje javnosti i promidžba veoma su važni za osiguravanje uspjeha provedbe. Konačno, terminološka će politika i njezina provedba propasti ako je javnost nezainteresirana ili čak neprijateljski raspoložena prema toj politici. Dosljedna podrška obrazovnog sustava pri tome može biti od velike pomoći. U svakome slučaju, predstavljačke i promidžbene mjere također treba pažljivo i sustavno planirati, provesti i ocijeniti. Veoma je važno ne samo surađivati s medijima, nego i pažljivo oblikovati medijske događaje i aktivnosti u skladu s potrebama i očekivanjima lokalne publike. Informiranje može biti u obliku radijskih prijenosa (kao što je mjesni radio), kazališnih skupina (npr. za zdravstveno obrazovanje, osobito u seoskim ili nedovoljno razvijenim područjima), letaka (npr. u bolnicama) itd. Najvažniji je prijenosni kanal obrazovanje i usavršavanje na svim dobnim razinama.

4.4 IV. FAZA – Podržavanje terminološke infrastrukture

Konačno, terminološka politika treba, čak i u stadiju svoje provedbe, koja predstavlja znatno nacionalno ulaganje, predvidjeti buduće trajno održavanje terminološke infrastrukture. Moraju se predvidjeti mehanizmi za prilagodbu terminološke politike i infrastruktura u skladu s novim situacijama. Promjena upravljanja jedan je od glavnih poslovnih zahtjeva za menadžere terminološke infrastrukture.

Slika 2 prikazuje sve faze (imajući u vidu da se te faze i zadaće ne moraju odvijati u nizu, nego da se mogu preklapati i katkad čak odvijati istodobno):

Slika 2 – Sažetak faza

Sažetak

Ove se Smjernice temelje na iskustvu s terminološkim planiranjem i terminološkom politikom prikupljenim u mnogobrojnim zemljama na različitim razinama ekonomskog razvoja diljem svijeta. Vjerojatnost da će nacionalne terminološke politike biti uspješne veća je ako su zadovoljeni sljedeći kriteriji:

- slijeđenje integracijskih i kooperativnih pristupa koji su otvoreni i pragmatični
- aktivno podupiranje upravljanja ljudskim resursima za unutrašnje osoblje, planiranje karijera i e-učenje u odgovarajućim institucijama i mrežama
- provedba shema upravljanja znanjem (podjela znanja) za odgovarajuće institucije i mreže te za kooperacijske partnere u zemlji i na međunarodnoj razini
- održavanje bliske veze s prijenosom tehnoloških inovacija i znanja
- osiguranje visokog stupnja naobrazbe i jezične ekspertize
- oblikovanje stvarne i održive primjene informacijskih i komunikacijskih tehnologija (ICT-a) te posebno tehnologija za ljudski jezik (HTL-a)
- razmatranje metoda i politika utemeljenih na istraživanju
- uvođenje profesionalnog upravljanja, povjerenja, motivacije, općih vizija i identiteta.

Politička, društvena i gospodarska situacija u zemlji te veličina dane jezične zajednice gotovo će nedvojbeno odrediti različite pristupe razvoju terminološke politike. Postoje međutim neki temeljni prioriteti bez obzira na to kakva je određena situacija:

1) Temeljito se pripremiti: kao što je sažeto u ovoj publikaciji, pripreme studije i dokumenti koji iz njih proizlaze čine temelj svih sljedećih aktivnosti koje se tiču terminološke politike. Oni služe kao unutrašnji referentni dokumenti te kao temeljni dokazni dokumenti za javnu raspodjelu. Što su te studije iscrpnije i obuhvatnije, veća će biti ušteda vremena i financijskih sredstava. Postoje također implikacije za agitiranje za terminološku politiku na nacionalnoj i na međunarodnoj razini.

2) Učiti iz iskustava drugih zemalja: naravno da treba pažljivo proučiti primjere uspješnosti i najbolje prakse u stvarnoj provedbi terminološke politike. No, i analiza primjera pogrešaka i njihovo ocjenjivanje može biti iznimno korisno u oblikovanju, planiranju i provedbi terminološke politike. Proučavanjem tih iskustava iz stvarnog života mogu se izbjeći zamke koje su već iskušale druge zemlje i iskoristiti pouke najbolje prakse.

3) Uključiti zainteresirane strane: oblikovanje i provedba terminološke politike aktivnost je koju treba podržati velik broj osoba i institucija. Čak kad je inicijativu pokrenula skupina ključnih zainteresiranih strana, skupina svih uključenih trebala bi rasti tako da uključi sve važne zainteresirane strane i donositelje odluka te bi oni u taj proces trebali biti uključeni što je prije moguće. Važno je pokrenuti motivacijsku snagu koju stvara širok duh zajedničkog sudjelovanja i izbjeći negativna stajališta koja bi se mogla pojaviti ako se zainteresirane strane osjećaju previđenima, nepriznatima ili izostavljenima iz procesa stvaranja terminološke politike.

4) Uvesti metode suradničkog rada: najbolji se rezultati postižu, osobito u jezičnome i terminološkome razvoju, kad jezikoslovci, terminolozi i stručnjaci u određenom području rade zajedno u odborima, jer uobičajeno je da različiti stručnjaci imaju različite zalihe znanja i iskustva kojima pridonose izvršenju složene zadaće:

- znanje specifično za određeno područje (pojmovno znanje)
- jezično znanje (opće i posebnojezično)
- terminološko znanje (radne metode, premošćivanje jaza između tih dvaju svjetova).

Međutim, postupci te odgovarajuće upravljanje tijekom rada za mrežno utemeljeni računalno podržani kooperativni rad (CSCW) trebaju biti oblikovani veoma pažljivo kako bi postali učinkoviti i djelotvorni. Za njihovu primjenu može biti potrebno neko vrijeme.

5) Započeti izgradnju kapaciteta što je prije moguće: nije zamišljeno da terminološka politika bude statičan plan, nego živi instrument koji se razvija i koji se mora prilagođivati promjeni okruženja. S obzirom na interdisciplinarnu narav terminologije i njezinih primjena, za njezinu će primjenu biti potrebni mnogi dobro uvježbani stručnjaci. Obrazovanje i uvježbavanje takvih stručnjaka treba početi što je prije moguće kako bi se izbjegli prekidi u uspješnoj provedbi terminološke politike.

6) Stvoriti svijest u čitavoj jezičnoj zajednici: samo ako su terminološku politiku prihvatili i ako je poznaju oni koji bi od nje trebali imati koristi, može se jamčiti njezina uspješna provedba.

Dodatak

Nazivi upotrijebljeni u ovim Smjernicama

Da bi se poboljšala čitljivost ovih Smjernica, u daljnjemu se tekstu objašnjavaju neki bitni nazivi. Za normirane nazive iz rječnika terminološkog rada i njihove točne definicije, molimo pogledajte međunarodnu normu ISO 1087:2000.

Determinologizacija: jezični proces u kojemu se nazivi (koji prikazuju pojmove u SPL-u) počinju upotrebljavati kao leksičke jedinice (npr. riječi) u odgovarajućemu GPL-u \leftrightarrow terminologizacija

GPL: opći jezik

HLT-i: tehnologije za ljudski jezik

Jezična norma: skup jezičnih pravila za koji se smatra da je zajednički jezični standard određene jezične zajednice

NAPOMENA: Mogu postojati razne varijante (kao što su dijalekti) čija pravila odstupaju od jezične norme.

Jezični inženjering: predmetno područje koje se bavi **obradom prirodnog jezika (NLP-a)**

Jezično planiranje: (u ovome dokumentu:) aktivnost koja se bavi jezičnim razvojem koja obuhvaća kombinaciju metoda i pristupa, uključujući terminologiju i leksikografiju, terminološko upravljanje, prevođenje i upravljanje prevođenjem, i u sve većoj mjeri korpusno utemeljene pristupe (izlučivanje naziva, korpusnu analizu za otkrivanje novotvorenica stvorenih u diskursnim zajednicama itd.)

NAPOMENA: Kao i u drugim područjima koja se bave jezikom, uporaba tehnologija za ljudski jezik (HTL-a) također je u porastu i u jezičnome planiranju.

Jezik struke (SPL): (sinonim:) posebni jezik; jezik s manjim ili većim udjelom nazivlja i područno određenih jezičnih pravila koji upotrebljavaju strukovne zajednice

Komunikacija: (u ovome dokumentu:) međuljudska komunikacija u govorenome ili pisanome obliku ili u obliku neverbalne komunikacije

Komunikacija u određenom području: (sinonimi:) posebna komunikacija; znanstveno-tehnička komunikacija; profesionalna komunikacija; – NE: tehnička komunikacija; međuljudska komunikacija u **području** koja u pragmatičkome smislu uključuje znanstveno-tehnička predmetna područja i druga stručna područja

Nacionalna terminološka politika: javna strategija formulirana na razini donošenja političkih odluka u zemlji ili u više ili manje autonomnoj jezičnoj zajednici (u zemlji ili regiji koja se proteže preko granica dviju ili više zemalja) s ciljem razvoja i uređivanja nazivlja koja nastaju ili postojećih nazivlja za različite svrhe

Nazivlja: skupovi oznaka koje se upotrebljavaju u danim SPL-ovima

NLP: obrada prirodnog jezika

Obrada prirodnog jezika (NLP-a): istraživanje i razvoj aktivnosti koja oblikuje i gradi programsku podršku za analizu, razumijevanje i stvaranje jezika koje ljudi prirodno upotrebljavaju

Opći jezik (GPL): (sinonim:) svakodnevni jezik; jezik koji se široko upotrebljava za svakodnevne svrhe u jezičnoj zajednici

Planiranje komunikacije: (u ovome dokumentu:) aktivnost planiranja povezana s međuljudskom komunikacijom koja uključuje **jezično planiranje** i **terminološko planiranje** bez obzira na to je li ta aktivnost usmjerena strogo jezično ili šire organizacijski, tehnički i infrastrukturno

Područje: (u ovome dokumentu:) znanstveno-tehničko predmetno područje ili drugo stručno područje

SPL: jezik struke ili posebni jezik

Sustav upravljanja terminologijom (TMS): programska podrška oblikovana i izgrađena za obradu terminoloških podataka na zadan način ili ugrađena u ostale vrste aplikacijske programske podrške

Tehnička komunikacija: (sinonimi:) tehničko pisanje; tehnička dokumentacija; (u ovome dokumentu:) priprema dokumenata pisanih jezikom struke ili s velikim udjelom tekstova pisanih tim jezikom

Tehnologije za ljudski jezik (HLT-i): tehnologije koje primjenjuju znanje jezika na razvoj računalnih sustava koji mogu prepoznati, razumjeti, tumačiti i proizvoditi ljudski jezik u svim oblicima radi razvijanja primjena koje omogućuju ljudskim bićima da međudjeluju izravno s računalima

Terminologizacija: jezični proces u kojemu se leksičke jedinice (npr. riječi) općega jezika počinju upotrebljavati kao nazivi (prikazujući pojmove u određenome SPL-u) $\leftarrow \rightarrow$ determinologizacija

Terminološka baza podataka (TDB): baza podataka koja sadržava jednojezične ili višejezične terminološke podatke i koja je uspostavljena na razini zemlje, jezične zajednice ili na lokalnoj razini, ovisno o potrebama određenih zajednica

Terminološka usluga: usluga utemeljena na uporabi terminoloških načela, metoda, podataka ili alata, kao što je terminološko istraživanje na zahtjev, terminološko savjetovanje i usluge izobrazbe, terminološka informacija i dokumentacija, podugovaranje terminoloških zadaća i informacijskih usluga itd.

Terminološka znanost: predmetno područje koje istražuje ustrojstvo, oblikovanje, razvoj i uporabu nazivlja u različitim predmetnim područjima i upravljanje njima i koje priprema metodološke temelje za mnoge primjene

Terminološki alat: programska podrška za terminološku primjenu, kao što je **sustav upravljanja terminologijom (TMS)** koji se upotrebljava za rukovanje terminološkim podacima na ovaj ili onaj način

Terminološki proizvod: rezultat terminološke aktivnosti u obliku proizvoda, koji može biti uobičajena terminološka publikacija (kao što je terminološka norma, strukovni rječnik, glosar, terminološki rječnik itd.), zbirka podataka u elektroničkome obliku (npr. **terminološka baza podataka**) ili **terminološki alat**

Terminološko planiranje: djelatnost planiranja koja razvija jezik u velikoj mjeri u skladu s potrebama i zahtjevima **komunikacije u određenom području**

Terminološko tržište: tržište koje su uspostavili korisnici i pružatelji terminoloških proizvoda i usluga

TMS: sustav upravljanja terminologijom

Upućivanje na druge publikacije (izbor):

Antia, Bassey E. Terminology and Language Planning: an alternative framework of discourse and practice. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 2000.

Bamgbose, Ayo. Language and the nation. The language question in sub-Saharan Africa. Edinburgh: Edinburgh University Press, 1991.

Cobarrubias, Juan; Fishman, Joshua A. [eds.]. Progress in Language Planning. International Perspectives. Berlin/ New York: Mouton, 1983.

Cooper, Robert L. Language Planning and Social Change. Cambridge: 1989.

Department of Arts and Culture of the Republic of South Africa. National Language Policy Framework. Final Draft. Pretoria: DAC, 2002.

Gadellii, Karl Erland. Language Planning: Theory and Practice. Evaluation of language planning cases worldwide. Paris: UNESCO, 1999.

Galinski, Christian; Budin, Gerhard; de V. Cluver, A.D. Terminologieplanung und Sprachplanung. In: Hoffmann, L.; Kalverkämper, H.; Wiegand, H. E. [eds.]. Fachsprachen/Languages for Special Purposes. Ein internationales Handbuch zur Fachsprachenforschung und Terminologiewissenschaft. Berlin/New York: deGruyter, 1999.

Laurén, Christer; Myking, Johan; Picht, Heribert. Language and domains: a proposal for a domain dynamics taxonomy. LSP and professional communication, vol. 2, 2002, p. 23-30.

Montviloff, Victor. National information policies. A handbook on the formulation, approval, implementation and operation of a national policy on information. Paris: UNESCO (publication PGI-90/WS/11), 1990.

Rubin, Joan; Jernudd, Björn [eds.]. Can Language Be Planned? Sociolinguistic Theory and Practice for Developing Nations. Hawaii: University Press of Hawaii, 1971.

Sager, Juan C. ; Nkwenti-Azeh, B. Terminological problems involved in the process of exchange of new technology between developing and developed countries (Study on recent developments in the relationship between science, technology and society in different economic, social and cultural contexts). Paris: UNESCO Document No. 59, 1989.

UNESCO. Recommendation on the promotion and use of multilingualism and universal access to Cyberspace (32C/Resolution 41). Paris: UNESCO, 2003.

Wright, Sue Ellen; Budin, Gerhard [eds.]. Handbook of Terminology Management. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing, 1997 (vol. 1), 2001 (vol. 2).

ISO-ove međunarodne norme povezane s tematikom terminologije (ISO – Međunarodna organizacija za normizaciju)

ISO 639-1:2002 *Code for the representation of names of languages – Part 1: Alpha-2 code*
(ISO 639-1/RA – Registration Authority for the maintenance of the code: Infoterm
http://linux.infoterm.org/infoterme/raiso639-1_start.htm)

ISO 639-2:1998 *Code for the representation of names of languages – Part 2: Alpha-3 code*
(ISO 639-2/RA – Registration Authority for the maintenance of the code: Library of Congress
<http://lcweb.loc.gov/standards/iso639-2/>)

ISO 704:2000 *Terminology work – Principles and methods*

ISO 860:1996 *Terminology work – Harmonization of concepts and terms* (under review)

ISO 1087-1:2000 *Terminology – Vocabulary – Part 1: General Concepts*

ISO 1087-2:2000 *Terminology work – Vocabulary – Part 2: Computer applications*

ISO 1951:1997 *Lexicographical symbols particularly for use in classified defining vocabularies*
(under revision)

ISO 10241:1992 *Preparation and layout of international terminology standards* (under revision)

ISO 12199:2000(E) *Alphabetical ordering of multilingual terminological and lexicographical data represented in the Latin alphabet*

ISO 12200:1999 *Computer applications in terminology – Machine-readable terminology interchange format (MARTIF) – Negotiated interchange*

ISO 12616:2001 *Translation-oriented terminography*

ISO/TR 12618:1994 *Computer aids in terminology – Creation and use of terminological databases and text corpora* (under revision)

ISO 12620:1999 *Computer applications in terminology – Data categories*

ISO 15188:2001 *Project management guidelines for terminology standardisation*

ISO 16642:2003 *Computer applications in terminology – Terminology Markup Framework (TMF)*

Međunarodne norme u pripremi:

ISO/AWI 860 Terminology work – Harmonization of concepts and terms (Revision of ISO 860:1996)

ISO/WD 1951 Presentation/Representation of entries in specialized dictionaries (Revision of ISO1951:1997)

ISO/WD 10241 International terminology standards – Preparation and layout (Revision of ISO 10241:1992)

ISO 12615:2004 Bibliographic references and source identifiers for terminology work

ISO/PWI 12620-2 Computer applications in terminology – Data Categories – Part 2: Terminological data categories (Revision of ISO 12620:1999)

ISO/NP 21829 Terminology of language resource management

ISO/PWI 22128 Quality assurance guidelines for terminology products

ISO/AWI 22134 Terminology in sociolinguistic application

ISO/WD 24613 Lexical Markup Framework (LMF)

Info
term

*International Information Centre for Terminology
Centre international d'information pour la terminologie
Internationales Informationszentrum für Terminologie*

Gymnasiumstrasse 50
1190 Vienna
+43 664 3446181
e-mail infopoint@infoterm.org
Web: www.infoterm.info

HZN

Hrvatski zavod za norme
Croatian Standards Institute

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Institute of Croatian Language and Linguistics

Ulica grada Vukovara 78
10 000 Zagreb, CROATIA
++ 385 1 610 60 95
++ 385 1 610 93 21
e-pošta: hzn@hzn.hr
Web: www.hzn.hr

Republike Austrije 16
10000 Zagreb, CROATIA
++ 385 1 3783 888
++ 385 1 3783 803
Web: www.ihjj.hr
